Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вiашагiкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«С В Е Т») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера дениз ● ШОАТТА, 24 сентябрь, 1977 шу. ● № 115 (5802). ● Мах 2 кап.

Вьетнама Социалистически Республика Президентага
новкъостага ТОН ДЫК ТХАНГА
Вьетнама Коммунистически парте Центральни Комитета Генеральни секретарага
новкъостага ЛЕ ЗУАНАГА
Вьетнама Социалистически Республика Къаман собрание Массеваарча комитета председателага
новкъостага ЧЫОНГ ТИНАГА
Вьетнама Социалистически Республика правительства премьер-министрга
новкъостага ФАМ ВАН ДОНАГА

Деза новкъостий!

Шо а шуга гIолла вежарашка дола вьетнамски халкъ а Вьетнама Социалистически Республика Къамий ВIашагIкхийттача Организацие членалла дIаэцарца дег тIара декъаза луиш оаха. Из белгала событи хьаьхилар вьетнамски халкъо, социалистически содружества массхаьнга дунен, халкъашта юкъерча ерене вьетнамски паччахьалкхен законагIа йола бокъонаш IалашьярIа тIехьа йIаьххачи хана а тIаteIIa а къовсам лоаттабарах.

Къамий ВIашагIкхийттача Организацие член хиларах тарра Вьетнама Социалистически Республика керда шерра торонаш йолаш я вежарашка долча социалистически мехкашца, вай планета тIарча машар хьаштдолча ерригача паччахьалкхенашца цхьана массанахьа машарн кхерамален чIоагIъеча, дунен халкъашта юкъе цхьана леладу гIулакхаш дегIадоаладеча конструктивни декъа лаца.

Вьетнама Социалистически Республика машарора арахьара политика чакхйоаккхача, социализм хьалъеча дIахо а толамаш дахар лов тхона.

Л. БРЕЖНЕВ **А. КОСЫГИН.**

ЮБИЛЕЙНИ ВАХТА ТОЛАМЕ ЧАКХЪЯККХА!

100000 тонн хьажкIаш доахаргьа вай!

АТАГИНЦИЙ ХЬУВКЪАМА ЦIЕЙ

РЕПОРТАЖ

Бокъоница дола дегIоалем цIей дар «Атагинский» совхоза болхлой укх деношка. ШоллагIча бьцадаарий бригаде вIашагIкхийттабар совхоза механизатораш, кулгалхой, кхаш леладу болхлой, уж болча баьхха хььший. Цейна базьан да — республике эггара хьалха хьажкIаш чуйнца кхаш леладерий коллектив ялар.

Сийнача бьь тIа, бригада ковиа дIоаххал, кхаь оагIоракьара оттадаьд истолаши гIандаши; цар тIа багIа хьажкIий лакхара хьувкъам хьалххебьраш, из чуйнараш, совхоза ялат чуэцача новкъостал даьча организацей викалаш. ИзалагIа оагIув президиума истолаша дIалаьцай. Президиуме ба республикера а. Грознески районни я организацей кулгалхой, совхоза хьалхе лелаю болхлой, кулгалхой, хьыьший.

Доккхача ковиа арахье дIалаьцца, къахьегамхой котало хьаькокха эттача саниа, латт тайп-тайпара техника — ялат чуицача хинна тракторaш, комбайнаш, автомашинаш.

Хоадаьд кое а цIепой пенаш а лозунгаша.

«Сийле хийла шун, совхоза хьажкIаш леляераш!».

«Ялат чуэнар — еза ха я. Цхьаькхаьнега иц укхаза парпIато!».

«Уйла а дог а балхана хилийта, хIара секунда балха лораеI».

Иштта да цар тIара дешаш, тIахьехамаш. Совхоза коллективо уж мел бакъдаьд гучадоал цIей дIадоладелча.

Торжественни митинг хьелл колхоза парткома секретара Часпиев Ахьмада. Дош лу КПСС Нохч - ГIалгIай обкома бюро члена, облсовпрофа председателa Олег Семенович Беляева. Цо деш парте областной комитето совхоза коллективага дайта моаршала письмо:

«Деза новкъостий! — йоах цу тIа.

Парте Нохч - ГIалгIай обкомо боккха кхаъ хиина тIайтар «Атагинский» совхоза коллективо — республике ялатийна лаьрхIа хьажкIаш лоацача хана (20 балха дийнахьа) чуэцара инициаторо — ший дош толаме кхоачашдарах бола хоам.

Механизатораш, шоллагIча кIи-марса беррига доакъошхой, паччахьалкхен хьашташ шоаш кIоаргга кхетаделга а гойташ, ипатовски кхаш леладерий опыт шерра юкъе а йоалаьь, балха 18 дийнахьа чуйца бьхнаб 12 комбайнаца 1000 гектар кхай тIара хьажкIаш.

ПланагIа 1200 тоний тIайнача декхарегIа 1400 тонни паччахьалкхенга йохка йоагIаш хиннача оаш схкай 1750 тонн хьажкIаш. Кхы дIахо а дIалуш я хьажкIаш...».

Цераш йоах хьалхи латтача хьажкIаш леляерий, дикагIболча болхлой. «Атагинский» совхоза коллективе дика вIаштIехьбаьккха болх, цун хьоккам мел боккхача лоархIаме да белгалдоаккх юрта боахаме керда толамаш доахаш, СССР Конституце проект кхоачаро айдеь даккха къахьегаме а политически а хьинар ийсагIа хьожадеча.

Къахьегама котало яккхарца боахама коллективага дIайха моаршал а кхайкалеш, кердача толамашца Сийлахь - боккхача Октябра 60 шу дизара вакъадахка низ кхоачалба шун, йоах письмо тIа совхоза механизаторашка, кулгалхошка, специалисташка.

ХIаьта мерда толамаш даха моттигаш шортта я коллектива. Парте XXV съезда решенеш толаме кхоачашъяра укх юбилейни шера тIаийцача социалистически декхарашца лаьрхIад: ялат — 10700 тонн даккха, цу дакъе хьажкIаш — 2850 тонн; бьцадаараш — 3060 тонн, шура — 2400, дулх — 454 тонн даккха. Цу тайпара лакха я уж продукташ паччахьалкхенга йохка лаьрхIа йола цифраш а: ялат — 3000 тонн, бьцадаараш — 2300, шура — 2000, дулх — 454 тонн.

Уж цифраш, кхашкара йоахача продуктай хьакъехьа, каргIдьиначунга диллача, гаьния лохагIа хилар хьагойтар митинге ше даьча къамаьлаца совхоза директора Александр Иванович Калинкина. Паччахьалкхента тахаалца деха даьниа ялат да 3750 тонн, е 1750 тонн планал совгIа; ялатийна чуэца лаьрхIа хиина хьажкIаш ворхI бIаь гектар хиннача коллективо чуийцар 1000 гектар.

Дерриге а укх шера дIалургдола ялат 4 эзар тонн да.

ЧIоагIа гIадвуган, доккхал дайташ я директора кхувла цифраш: Социалистически Къахьегама Турпала Гайтамиров Ширвание ший вешийца Аллазурацен воIаца Хасмохьмадацен цхьан агрегатаца чуийцай 150 гектар (18 дийнахьа!), цу кхай тIара даьннад 1226 тонн ялат, е юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 87 центнер томараш тIехь хьажкIаш (фийг болаш 57,5 центнер!).

Цунца кхь лелаеча Ваганов Байке ший воIаца Хусейнацев Идрахов Рашидацен 200 гектар кхай тIара 1508 тонн ялат даьккхал, е 51 центнер фуальяьхя хьажкIаш гектара тIара.

Иштта лакха да Акаев Салмана, Матадаев Iабдулай, Тасуев Лом-Iаьлий балха хьокхамаш.

ТIаккха, совхоза социалистически декхарашка лаьрхIа хинна хьувкъам бар хIара гектара тIара 40 центнер.

Цу йоккхача къахьегама коталон боккха мах а баш, совхоза парткомон, профсоюза болхлой комитетон, дирекцен дикагIболча болхлошта — лакхо цIераш яьхараштa а, кхычарна а — ахчаин маьлен совгIаташ, Сийлен грамоташ елар торжественни хьоле, вIашагIкхайттараша массане а тIоараш тохаш хьал а лоацаш.

Механизаторий цIерагIа митинге лоацца къамаьлаш дир Гайтамиров Ширвание Ваганов Байкен.

— Тахан тхо боккха кхаъ а хинна ала йиш йолаш да, — йоах цар, — оахош декна дош кхоачашдаьлга: ялат чуэца лаьрхIа кхайкаьча хинах а, иштта ялата хьувкъамах а. — Тхо кийча да гуйре чуераеча мотте кхыча боахамашта а новкъостал де.

Парте Грозненски райкома бюрон райсовета исполкомен цIерагIа, баьккхача толамца совхоза коллектив декъала а юцаш, къамаьл даьча райкома хьалхарча секретара Анатолий Иванович Воронкина белгалдаькккхар социалистически яхье хьалхара моттигаш ахар цу коллективе традица хулаш латтаргa.

— Оаш, — аьлар цо болхлошка, — ка бола ялат чуэцача хане а яьккхар районе меттие республике а хьалхара моттиг, 12 дийнахьа из болх чакх а баьккха. хIаьта хIана а оашош кхайкаьнча хахал ши ди хьалха, 18 дийнахьа даьннад хьажкIаш чуйца. Баркал шоана!

Нов. Воронкина хоам бир митинге районерча балха хьалех даьна. Масса а позишех ийе бетта план толаме кхоачашъю вай, — аьлар цо, — хIаьта 1-ча октябрага еррига район шоллагIа кIи-марс йистекакха лаьрхIа я.

Облсовпрофа президиумеи, Грозненски райкомеи, райсовета исполкомен хьожаь сийлен грамоташ елар новкъосташа О. С. Беляевеи А. И. Воронкиеи «Атагинский» совхоза производство хьалхалаттарашта, атагинцашта ялат чуэцача новкъостал даьча Октябрьски автоуправление, 2-ча юкъерча школа, ГПТУ-28 коллективашта.

Грамоташ сенарашца ба механизатораш Ш. Гайтамиров, Б. Ваганов, совхоза 3-ча бригада бригадир А. Абдурзуков, кхыбараш.

Шейна хетаьь торжественни митинг дIакъайлачул тIехьагIа, районни культура Цiен художественни самодеятельноста коллективо доккха концерт оттадир совхоза болхлоштен хььшантен.

З. ДАУРБЕКОВ.

СУРТАШ ТIА: Социалистически Къахьегама Турпал Гайтамиров Ширвании цунца кхь лелаю Ваганов Байкеи; концертни программацара цхьа халхар.

Е. МЕГРАБОВА сурташ.

Пропагандистий совещани

Самардайнахьа КПСС обкома политически дешара ЦIагIа пропагандистий республикански совещани хилар. Цун балха иштта дакъа лоацаш бар методически экономически советий председателаши членаши, лектораш, парткомий, юкъьяьцарча парторганизацей, парте райкомий а горкомий а секретараш, профсоюзни, комсомольски организацей викалаш кепайоазон болхлой.

Цига «Политически экономически система 1975 — 1977 дешара шера итогехи КПСС XXV съезда решенешка хьежжа кердача дешара шера хьалхашка латта декхараш» яха доклад йир парте областной комитета секретара **М. О. Бузуртанова.** Цо белгалдаьккхар, кердача дешара шерага ер йола кийчо хIана чакхъяьккха йоалаш латта республика партийни организацеш декхарийла я дешара эффективность айра, КПСС XXV съездо оттадаь декхараш кIоарга Iомадийтара уж вахаре кхоачашлайтарап ладугIараш оарцагIбахара хоадам болла де дезараш белгаллаха, Ерригача идеологически службайн средствайи бадха координаци елга тоаде а къахьегамхошта политически экономически дешар Iомадечара цар лоархIами эффективности айе а еза.

Доклад чакхъяьнначул тIехьагIа преисеех къамаьлаш дир, КПСС Грозненски горкома агитацеи пропагандаи отдела заведующе И. И. Гетта, КПСС Гудермесски горкома секретара Г. И. Межиевас коммунистийн парте боацарийн марксистско-ленински дешар эргадоаккхаш тоадеш, занятей идейно-теоретически боарам айбеш хилар хьагойтар, пропагандистски кадрашца беш бола болх хьахьектар. Назрановски совхоз-техникума директора, теоретически семинара кулгалхочо М. М. Цокиева дийцир къахьегамхошта интернациональни атеистически кхетам лучарча политически дешара болча лоархIамах.

Облсовпрофа председателa, КПСС обкома бюро члена О. С. Беляева къамаьл хетадаь дар керда саг хьалхеечарча коммунистически къахьегама школай лоархIама, кердача дешара шера царна хьалхашка латтача декхарашта.

Шелковской района «Красный пахарь» колхоза парткома секретара М. С. Нурмагомедова хьахьеккар парткомо политически дешара мишта кулгалду, СССР Конституце проект Iомаелга вIаштIехьдоаккхача колхозе пропагандисташа малагIа декъа лаьцар.

Ачхой-Мартановски района «Орджоникидзевский» совхоза марксизма - ленинизма лардий школа пропагандиста Г. Г. Косумова ший балха опыт хьабовзийтар.

Совещание иштта къамаьлаш дир республикански агрохимлабораторе теоретически семинара кулгалхочо Л. Ф. Ильина, НГIАССР юрта боахама министра заместителa А. А. Абрадина, ВЛКСМ обкома пропагандаи агитацеи отдела заведующе М. Арсеникова, «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене парткома секретара В. Л. Семенова.

Республика къахьегамхошта коммунистически кхетам луча дуккхача шерашка беркате болх барах дикагIболча пропагандисташта сийлен грамоташ елар. Царех дуккхабараш республикански Сийлен улга тIа баьхар.

ОКТЯБРА ЧОТАХ БОЛХ БУ

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дуза юбилейни шу къахьегама совгIаташца белгалдаькха лаьрхIа ба Шалински района Ленина цIерагIча колхоза хьайбаш леладераш. Шера план 490 тонн йолча коллективо 12 сентябрь хьатIакхоачеш паччахьалкхенге елкхай 480 тонн шура.

Укх тIехьарча шеранка яхье хьалхалаттан хьайоагIа Къахьегама Шеча Байракха орден лелаю цIи хеза доярка Айдамирова Минга. Шера план 1860 килограмм йолаш, дIабахача бархI бетта хIара Iеттагара цо яьккхай 2040 килограмм шура. Цунга гIоргави — 2018 килограмм яьккхай Кагирова Марема.

ХIанзе 1978 шера чотах къахьегаш я шера йолча планал совгIа 160 килограмм шура бархI бетта яьккха доярка Ибрагимова Хьава.

— Лаьхача толамех доккхал я ца деш, Октябра 60 шу дизара вакъадолхаш, кхы а овсарегIа къахьега дага да тхо, — йоах ферма заведующе Масиев Iабдул-Хьамида. — ХIанз оаха октябра бетта боагIа болх бу.

Ферма кхоабаш 291 етт ба. Цартара, соахкерчул дукхагIа а йолаш, дийнахьа буси 2 эзар килограмм шура йоаккх.

Хьайбаш Iаьгардахара 600 тонн йол. 2 эзар тонн совгIа силос. 1 эзар тонн гарга чу Iалашдаьь укхаза. ХIанз баьаш тоаеш ба колхоза гIишлошъераш.

А. БАРЗАНУКАЕВ.

ЧУЙНЦА ЯЬННАЙ ГИДУАРГАШ

МагIалбекерча «Луч» яхача совхоза коллектив гидуаргаш чуйнца яьннай. ДIайийна хиннача 190-нех хIара гектара тIара даьннад 14 центнер генараш, планагIа 10 центнер йоагIача. Иштта боккха хьувкъам баккха вIаштIехьдаьннад лоацача хане ца йойташи гидуаргаш чуэцарах. Механизаторашта Н. Кузьмиповен Н. Куртуковен бьб на болх цин комбайнаца, дийнахьа хIаране 14 — 15 гектар гидуаргаш а хьоккаш, нормагIа 8 гектар йолча.

Совхозо паччахьалкхенна дIаеннай планагIа йоагIаш хинна гидуаргаш а — 2300 центнер.

А. ХАРСИЕВ.

ФУ ХУВЦА ДЕННАД IАНА КИЙЧО ЕЧА?

Бутт хьалха, 18 августе, оаха кепатехаир «Назрановский» «Октябра 40 шу» яхачеи совхозашка хьайбай помещенеш мишта кийчъю дувцаш йола корреспонденция. Цу тIа дувцар даь даьнна а, дIахо де дезаш я дола балхаш. Фу хувцаденнад цу хана дениз?

«Назрановский» совхоза Пхьилекъонгий-Юртарча ферме фу доладе ийца юннараш чухургдола база арахьара тоаяь йоалаш латт. Хьайбаш леларгдола беш-карт керда хьаяьй, цин оагIорахьара са чу а берзабеш бетонни хьаьш оттадаьд беш-карта чухьа гIолла. Тхов тоабаь, кизгаш техь, кораш цаIераш тоадаь даьннад.

Цхьабакъда чухьара балхаш доладаьнча седаа. Доакъар дIадекъей кхо арахьеххеи лаьрхIа шаккхе, транспортер тоае йола а яьяц. Кое, хьаьшта кхалхошка гIолла, хьайбаш диттаргдолча буллача асфальта сомал ише сантиметрга кхоачаш мара дац, хIаьта цунна дIалхера жагIа кIийле йоагIача бессa тоIаеш йилаш. Шийхо бIаь килограмм дозал доала хьайбаш довргIолаш яц пун чIоагIал. Хьалхагiа а кратких яь йоллашеь хувца ца луш, ше хиннача тайпара бу ца болх.

Детташ дола доахан чудоахкаргдола кхийн чухьара тоаданза да, къаьстта ледара лел механизаце балхаш: вIашагIъяьххача латт автопоилкаш, кердa хьае езаш я скребкови транспортераш. Механизмашта эша запасни оатхалаш яц е ферме а, е совхозе а.

— «Сельхозтехника» объединени я уж доаттае езар, — йоах совхоза специалисташа, — цхьабакъда, дIаьхача вахкения цхьа оотиял ениакх тхона цагара.

Аьттий-Юртарча ферма шоллагIча базе транспортераш тоаяьи электродвигателаш дIаоттаяьи бьннаб болхлой. Цхьабакъда, Пхьилекъонгий-Юрта а санна, автопоилкаш тоае запасни оатхалаш яц. Дуккханахьара хувца дезаш да цар хий латта халаш; кхыйола оатхалаш. Иштта хьал да вокх базашка а.

КIираш, кораштa кизгаш тоха, хийра йолчера маIераш йоахье — дукха да хIанзехул тIехьагIа де деза балхаш.

Доахан даххара лаьрхIа йола база сякха тоае езаш я. БIаьсти йиттача хьале латт из. Цхьадола ардакхий уйнаш хувцен лакхаси дезаш да, керда Iодаь Iаьсий чудоахкаргдола клеткаш (хIарапена лаьрхIа) кьяц. Уж ца йича, цхьан чудоахкача Iаьсаша шоайла мосаш Iувш, юь. Цунах ченна лазараш хиланзе далаш, шура мелаеш (локха ца деш) Iаьсий кхоабаш хилча хIаьта я.

Аьлтий-Юртарча ферма совхозе меттел районе я йоккхагIьярех я: цига кхоабаш 1034 бежен да, царех 436 етт а болаш. Шелал тIаккхача йисар дукха ха яц, хIаьта де деза балхаш дукха да. ХIаьаарча «сухалца» уж дIахо доаде хаьпахьа хьайбаш чуэца кийча хургьяц базаш.

Д. ХАКИМОВ.

ХЬУВКЪАМ — 260 ЦЕНТНЕР ГЕКТАРА ТIАРА

Октябра 60 шу дизара юбилейна сийленца накъьбахара хьинаре къахьегаш ба «Гудермесский» совхоза кхаш леладераш. ХIанз цу боахама аренашка сиздаь дIахьош да дутен шекара свеклаши чуэцара балхаш. Совхозе укх шера чуэца дезаш да 2 эзар гектара тIа кхедаь дутен 250 гектара тIара свеклаши. Мерза овлаш хIанз чуэцаш хатт цхьоалагIча отделене. Цига дIайийнай 210 гектар свеклаш.

— Из культура укх шера къаьстта дика хьийкъай отделене, — йоах агронома Кучиев ТIумкеко.

ЦхьоалагIча отделене свеклаш лелаераша дош деннад паччахьалкхенга йиъ эзар тонн мерза овлаш доккха. Октябра 60 шу дизара дола тха къахьегама совгIат да из, — йоах болхлоша.

Тахан арча декга 40 гектара тIара мерза овлаш чуийцан цар. План 208 центнер йолча хIара гектара тIара чуэхь 260 центнер свеклаш.

Дика масалаш гойташ хьабоагIа механизатораш Абдулмежидов Вахид, Яхьяев Рашид, свеклаш цIеттеш бола болхлой Темиева Зара, Баниева ТIаус, иштта кхыбараш. Дийнахьа цар лохью шиъкхоъ тонн шекара свеклаш. Октябрь бутт чакхбоаллаш ерига свеклаш чуйца яла лаьрхIад совхозе.

О. ШАДИЕВ.

Лаьтта хих Iобаде

Вай республика дукхагIа йолча моттигашка кIезига догIа делх гуралха. Цудухьа лаьтта докъалу, халагIа хул из аха, цу тIа мокха баккха. Ма-дарра аьлча, иштта долча лаьттан тIа гурахьа дув ялаташ дIаде хала да, дIадийнараш а цхьатарра хьаагIадалаш, эсала дегIаух.

Иштта моттиг нийсъелча фу дича бакъахьа да? Лаьтташ хих Iобаде йиш я чудуйташ хий диллараa. Цу гIулакхо, догIаш хиннадар е дацар аьнна бебашха доацаш, Iалашцу ший ханнахьа аIаргаш тохнига, цар оялиока иза болилга, уж Iангара дика доалиига.

Из доацаш, лаьттах чудуйташ хий дилларо уж дикагIа дегIаухийт бIаьстан юкхье а дIахо йолча хаьа а, баьцоргIа чIоагIагIа дулийт.

Кхы цхьаьнка хIама а да теркалде дезаш. Цунна дуьзадениа, IаккIала дийнача ялаташта дуллаш дола хий а гурахьа днала деза. Цу хана дуллаш дола хий Iа гIеттаи кIезигагIа доь.

Цхьан гектара тIа чудуйташ хий диллaрга дIадодар 25 сомaга ца кхоачаш да. ХIаьта мел юхаеттаот из дика хьийкъа ялат чудахьаш хилча. Нагаьха санна гурахьа дийнача кIиво цхьан гектара тIара 20 центнер лойя а 129 сом цIена пайда хул колхоза е совхоза. Хиш дехкача лаьттаех нийса пайда а эшаш. хьалхалаттача боахамаша боккха хьувкъам чубахь хIара шера. Масала, Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза хий дуллача 622 гектарах хIаране тIара 28,3 центнер гурахьа дийна бIа. 410 гектарах хIаране тIара 41,6 центнер мукх чубенаб. Цу района Кирова цIерагIча колхозе хIара гектара тIара чуйнца кIа 57 центнер хилар, Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхозе 32, Шелковской района «Красный пахарь» колхозе — 1588 гектарах хIаране тIара 23 центнер совгIа, «Путь к коммунизму» яхача колхозе 1177 гектарах хIаране тIара 31,2 центнер, «Коминтерн» колхозе — 32,2 центнер.

БIаьсти хIамаш дIаювча хана лаьттах чудуйташ хий диллараx а боккха пайда бол. Ялата йийна хьажкIаш 10—15 центнер, торох 5—10, шекара свеклаш — 100 центнер гаргга, силоса йийна хьажкIаш — 100—150, гениреш — 5—10, бьцадаараш 70 центнер дукхагIа чуэца йиш я хIара гектара тIара.

Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхозерча Дзигин Иван Павловича кулгалдеча бригада коллективо соцкха хиш дехкача лаьттан хIара гектара тIара 55 центнер фуальяьхя хьажкIаш чуера, цу района «Путь к коммунизму» яхача колхозерча Лебеденко Леонид Никитовича кулгалдеча механизированни отряде 280 гектарах хIаране тIара — 57,7 центнер, иигарча Ленина цIерагIча колхозе — 37,7 центнер. Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхозерча Матаев Берса звенос 316 гектарах хIаране тIара — 52,3 центнер, «Самашкинский» совхозерчен Урус-Мартановски района «Горец» совхозерчен свеклаш лелаераша хIара гектара тIара чудера 450—480 центнер мерза овлаш.

ЛоархIаме да аьхки юв кхоатолаш, шоллагIа юв хIачаш дIаелехьа лаьттах чудуйташ хий диллар.

Гурахьа йийна культураш июль бутт бекъалуш чуйнца йоал. Хиш дехкача лаьтташка гурахьа дув кIа дIадийча бакъахьа да 20 сентябрагара 20 октябрга кхачалца. Долче, лаьттах чудуйташ хий дилла йиш я 2 бетта совгIа хана, ялаташ дIаде доладалехьа 7—10 ди хьалха чакх а доалийташ. Хий диллара ханаш тилийта мегаргьяц, хIана аьлча уж тиллийтаро ялат дIаlувьега тIехьа а доах, хьувкъам лох а бу.

Лаьттах чудуйташ хий диллара балхаш дика вIаштIехьдаьхад Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача (председатель Г. Г. Феньева), «Коминтерн» (председатель Н. А. Юшков), «Красный пахарь» (председатель Д. В. Патанин) колхозашкех кхыча боахамашкех. ХIанзе а 8 эзар гектара тIа хий хилла баьнаб цига. Къаьстта аьлча, «Путь к коммунизму» яхача колхозе 2474 гектара тIа чудуйташ хий диллад, «Коминтерн» колхозе — 1480 гектар, «Красный пахарь» колхозе — 2380 гектар.

Долаш да цу лоархIамеча гIулакха йоагIаш бола йоахкота ю боахамаш я. Царех я Сунженски района XX партсъезда цIерагIа (председатель А. Н. Кириллов), «Путь к коммунизму» яха (председатель Ю. Я. Зиборов), XIX партсъезда цIерагIа (председатель Я. В. Камыш) колхозаш. 1978 шерарча хьувкъама лаьрхIа цхьаь цхьан гектара тIа чудуйташ хий диллад ца цига хIаавзала. Ма-дарра аьлча, хий диллара план кхоачаш ца ер йиисар кхерам болаш я.

БIаьсти юа юртбоахама культураш дIаювча лаьттах чудуйташ хий дилла бoалу шекара свеклаш, хьажкIаш, кхыйола тIехьа кхача хIамаш чуйнца яьннчул тIехьагIа. Уж балхаш чакхдахара ханаш белгальь я.

Шерра хьалдала мегаргдолаш гIулакх да гуйре тIехьа яхале ялаташ чуйнца даьннача кхашкарча оросительни сете гIолла е зяба оаьам даьча кхашка долча харшашка, гIолла хий диллар. Цу хьисапе дулла хий, цох цхьа дакъа Iи гIетташ доаш дале а пайдане да, гурахьеи, Iайи, бIаьстиа догIа делхара, дашача хиш чотах лаьттан лакхера тIоовааш хих Iабаш хиларца.

Шерра юкъедоаладе мегаргда Iан замадахья хий дуллакага я. Нагахьа санна, хий бIаьста диллача лаьтта чIоагIа вIашкатаI. Цу гIулакхо тIехьадоах деррига кхашкара бIаьстан балхаш. Цудухьа, цу тайпара дуллаш дола хий бIаьсти тIехьа юеча культурашта мерадилла могаш.

Сомийн комсийн бешамашка хий дилла мегаргда гурахьа, Iай, бIаьстa. Цхьабакъда, цига я дукагIа могаду гурахьа дуллаш дола хий, хIана аьлча Iай оттача шелало йоахьае тарлу баьцовгIаш. Гаьнаш тIера тIа Iоджале 1—1,5 бутт хьалха дIадоладе деза сомийн.кочсийн бешамашке лаьттах чудуйташ хий дуллилга.

Зяба аьхача лаьтта хий дуллаш, дукхагIча хана пайда яц дIайийна хIама чуэналехьа цита хиннача харшех. Нагахьа санна уж деха дале, керда харшаш даха деза. Уж харшаш илча хьалхагIе а дIадоладала йиш я лаьттах чудуйташ хий дилла. Хиш дехка лаьттан дукха долча боахамашка из болх аттача а боакх, шерра кха чулоацаш хий дилла торо а хулийт цу гIулакхо.

ПайданегIа да. Боарамал кIезигагIа из дуллаш хилча цох бозза пайда бiлап. Нагахьа санна кIезигача боарамагIа из дуллаш хилча, каст-каста вегетационни хьисапе дилла деза хий. ХIаьта тIехдаьккха из дилларо ушалаш йолаши дирен хулийт хиш дехка лаьтташ. Цхьа метр хилал бола лакхера тIоа хих Iобабара 800 кубометр хий дилла деза гектара тIа. Нагахьа санна шин метрага кхачалла кIоарга лаьтта хих Iобаде дезаш хилча, тIаккха 1000 кубометр хий дилла деза.

Хиш норма белгальеш, агрономаша а гидротехникаша а терkaдбе беза лаьттан химфизически лоаттами гидротехнически хьелаши. Боарамал тIех хий дилла мегаргдаш гIомарий вреашкеи гIун уеча лаьттащкен. Нагахьа санна 1,5—2 метр кIоарга мара доацаш грунтови хий дале, тIаккха цу тайпарча кхай тIа хий дилла а дезаш. ХIаьта 2—3 метр хилал кIоарга из дале, цу кхай тIа хий диллара боарам лохбе беза. Цхьаболча специалисташа из харшахьа кхетаду, цудухьа моттигаш нийслу ца доагIача метте боарамал дукхагIа е кIезигагIа хий дуллаш.

ХIанз хьаэттай хий дулла ха. Ца туллийташ кхашка боарамагIа хий диллаpо, шеко йоацаш, лакхбергба масее юртбоахама культурай 1978 шера хьувкъам

Д. МАЛЬСАГОВ,
лаьтташта хий диллара межколхозни управление начальник.

Юкъаш и. СССР Конституце проект

ВАЙ ВАХАРА КЕРТТЕРА ЗАКОН

ТАХКА, ЛАХА, КХОЛЛАМАШ ДЕ

Социалистически экономика, социалистически эргалоний кІоаргали масштабаши дегІаахара темпаш керттерча даькъе боахама механизмана доал деча, из эргайоахаш тоаета юкъе дуккхача къахьегамхоша хьинаре, шоашта лайна дакъа лацарга хьежжа я. Цудухьа городерча а юртарча а къахьегамхой творчески хьинар маиотта оарцагІдахар, цар инициатива хьалхьоаяра дикагІа дола хьалаш вІаштІехьдахар — партийни, общественни организацей, пачхьалкхени боахамен органий лоархІаметІара декхар.

Социализми коммунизми хьалъяра практико тешал ду, доал дара боараха наьха творчески хьинари юкъарча диацаш шоайла цаІ йоллатІоа тийша хилара. «Экономикана доал деча централизи хилашза эргІоацаши хила йоагІаши я. Цхьабакъда иштта хиланза эргІоацаш й вай боахам дегІадахара массе тайпарча хьалий бокъонца йола учет я. ХІьта из хила йиш йолаш дац производственни коллективай инициатива дІахо айярца мара, доал деча юкъе къахьегамхоша шоаш хьинаре, аз-м эргдар, шоаш дай болаш сийна дакъа лацарца мара», яьннад ноаькъоста Л. И. Брежнева майски Пленуме.

ХІьта цу наьха хапа, социалистически общества лелаеча экономически процессашта доал дара методех боала лайна, бІарчча хьанйнача социалистически хьесане боахам лелабера хула гІойле дукхача хьале производствана доал деча, из эргалоахаш тоадеча юкъе къахьегамхоша дакъа лацарга хьежжа я. Къахьегамхой производствана доал деча тІатІа дукхагІа юкъеозарах хІанзарча хан-юкъагІа юкъмоттигерчарех цхьа декхар лоарІ парте. Цу гІулакха цо пайда эц цун меІана хийра а казенно-бюрократически автоматизм, «зайна, творчески социализм, адамаша шоаш хьакхелла я» яхача ленински положенеш.

Производствана доал деча хьинаре дакъа лоацаранта, Іилмен техникеи дегІаудилга шоай къахьегамна сиздеранта юкъе дукхагІа ба Ленина ордена лелаеча Ерриссоюзни изобретательни рационализаторийн общества членаш. Нохч-ГІалгІайчен халкъа боахамера изобретателаши рационализатораши 1969 шерарца шибедча 150 процент соагІа дукхагІа хиннаб 1977 шера.

Советски изобретательства общественно - политически лоархІами до лерхІарши дукхьюшна хьахьехад Ленина, цунах болхлой класса технически творчество, дукхача къахьегамхой болаш а лоархІаш. Дукхача болхлойн ахархойн изобретательствах цо яьлад из технически прогресс сихйолийта низ бола хьаст ба, къахьегама овсарле лакхйолийта лоархІаме фактор я.

Коммунистически партен Советски правительстваи, В. И. Ленина хьехам кхоачаш а беш, наьттув болаш мел дола хьалаш хулийт советски наьха изобретательски инициатива йиза хьагойтара. Пачхьалкхено шийна дІатІаиц изобретени зерца, тахкарца, юкъе йоаларца, хІьте иштта материальни поошречена кинзаена еш йола ерриге йоахо. Цу дерригача хІамана сообаьккхаб технически прогрессацара дукхача къахьегамхой безам, хьахилийтаб башха-дика патриотически болам — дукхачар изобретательство.

Предложенеш дІачуеина изобретелаши рационализатораши 1958 шерарца шибедчна 4,3 эзар саг, е 64 процент дукхагІа хиннаб 1971 шера, хІьта царгара хьакхьача предложенеш—шн эзар. Производствана юкъейнхьа предложенеш 3,5 эзар дукхагІа хиннаб, 3,7-зза дукхагІа хиннад изобретенеши рационализаторски предложенеши юкъеяхьарах кхоадаь ахча.

КПСС XXIV съездо белгальяьй халкъа боахама деррига доакъош дегІадоаладара шерра перспективаш, эггара хьалхарча оргІаши къоастле езаш йола проблемаш. Царех а хьалхарча юкъиге оттаьяя Іилма-технически прогресс сихъяреи общественни производствана массе оагІорахьора интенсификаци ярен проблема.

Клегадеш ма-дарра, предприяте доагоне чухьа производствана интенсификаци яра хьалхи хилийтара торо бе-бе ча боллхой цхьатара ца хилар. ХІьта а, хІара саго ший балха моттиге, хьаьда хьалеш торкал а деш, ший хертера низаш тІадерзаде йиш я, тІадерзаде а деза къахьегама овсарле тІа-тІа дукхагІа айяра, продукце дикал лакхъяра, оборудованех пайда дикагІа эцара, бедал, материалаш, доагор, энерги кхом беш дІахийтара перспектива шоаех тийша йола проблемаш къаастияра. Из эггара хьалха, творчествана боарам боаццаш дукха тороаш хьалалача Іилма-технически революцеца дувзадена да. ХІара денначарча вахаро тІа-тІа дукхагІа бакъду Іилма-технически прогрессана карагІдаьнараша производствана юкъехьаьяро миллионаш болча къахьегамхой технически творчества процесс сихъеш, цуна интенсификаци еш хилар.

Алхха 1958 шерагара 1976 шерага кхаччалца йолча юкъагІа республике производствана юкъейнхьай 229,5 эзар изобретении рационализаторски предложении. Дукха а йоккхагІа хилмай юкъейнхьача предложенеех йолла эффект. Нагахь санна 1958 шера денз 1971 шерага кхаччалца йолча юкъагІа кходаь ахча 99,4 миллион сом хиннадале, укх тІехьарча ялх шера кходаь ахча хІара шера лаьрхІача 100,8 миллион сом хилар. 1976 шера юкъейнхьача предложенеша бІарччача республике кходаь ахча 14 миллион сом я 1971 шерацл шибедчна 28,4 процент дукхагІа я хилар.

Болхлоша технологически процессашта, машинашта, оборудованех еш йола эргалоех, ерригаш а вІашагІтохаш, Іилма-технически процесс сихьяра лакъаргбоаца хьаст хул. Из де техника дегІайоалаеча къахьегамхоша юкъарчал доацаш дикъа лацарах нягелехо кхолламъеча хІаране дакъа лоацаш хулаш хилар.

Халкъа боахам технически чІоагІагІа кийчбара доккхий декхараш оттадьд КПСС XXV съездо. Партийни съезда директиваша советски изобретателий творчества хьалла программе оттаьй. КПСС XXV съезд хиннячул тІехьагІа дІаяхача хано творчески хьило дукха а дукхагІа айдаьд технически процесс сихъе ынна парте баьча тІахьекама дукха изобретенеш ярцен рационализаторски предложенеш лаарцен жоп дешача Іилмахоша, инженераша, производства новаторашa. 1976 шера цар хьачуеннай шоалл яь 11 эзар соагІа изобретенеи рационализаторски предложенеи. Уж юкъеяхьарах 14 эзар соагІа сом хиннад республика.

ХІона республике 10 эзар соагІа рационализатори изобретатели ва, цар дить дальеах кхо дакъа хІона бад дьнна берши промышленноста керттерча доакъошка ба е мехкдаьтта доахача, мехкдаьтта чакхдоахача, машинашъеча, металлах хІамаш еча.

Мехкдаьтта доахача промышленносте болх беш 100 сагах 22 рационализатори изобретатели ва, мехкдаьтта чакхдоахача промышленносте — 16, машинашъечех металлах хІамаш ечеи — 7.

«Грознефтеоргсинтез» яхача Грозненски производственни объединене хІара шоллагІа йола болхло рационализатори изобретатели ва.

Технически творчество шерра яьржай «Красный молот» яхача заводе, СССР 50 шу дизара цІерагІча химически заводе, кхычахьа. Дукха ба шерра цІерш дІахезаб болхлой — КПСС член, шера 12 рационализаторски предложени еша Вознесенски НПС мастер И. П. Шебельникова, цу станце токарь Н. А. Ткалич, автобаза техорук А. А. Оглоева, Ермоловски ДОК-а конструктор Р. Н. Горбачев, коммунизма тІедьара дукха кхьбола наьхаре къовсамхой.

Цхьабакъда бІарга ца го йиш яц боллхой, колхозхой, ИТР-ий, гІуллакхера цах рационализаторски изобретательски белха кхи а дукхагІа юкъеозара дола доккхай кхоачамаш. Республикерча дукхача предприятешка хІанз а вІашагІьехнаш ВОИР-а советаш. Иштта меттахьа ца хьоабеш лоаттабу наьха творчески инициатива айергйола, технически прогресса энтузиастий организацеши, материальни, моральни нагІун хьалхоацаргбола низ дузбувла хьаст.

ЦІенхаштта лертІаяккха езаш я изобретенеши рационализаторски предложенеши леларен производствана юкъеяйяхьарев процесс. ХІанз формализм делаеш йола моттигаш кІезиги яц халкъа боахама лоархІамеча цу гІуллакха тІа. Изобретателен рационализаторен кьст-кьста дукха къахьега а ха йоае, а езаш хул шоаш онна маьхьера предложенеш сихкьяккхийтаръ. ХІанз арадаьнна, из процесс лертІайоаккхаш йола инструкцеш кхоачаш ца ца дукхаза а моттигаш ннйсу. Технически прогресс чІоагІъяр - духьа СССР Конституцеяа (масала 47-ча статьяна) къаьстта юкъехьа ях аз: **предприятейи организацейи администраци декхарийла я йоккха эффект йола изобретенеши рационализаторски предложенеши производствана юкъеяхьара йоагаю е.**

Коммунистически общество хьалъеш боахкача советски наьхъ энтузиазм тІо-тІа дукхагІа даккхлуш хилар — юкъарчал доацаш Коммунистически партен Советски правительствоя чакхйоахача ленински политикал, дукхача наьха технически творчество цар хьалдацарахи дегІайоалаяра терко ярахи хьахинар. ХІанзарча Іилма-технически революце лерргІа овланагаре дена эргадоахаш ю промышленноста дерригача доакъоша, керда перспективаш хьаела производствана доал даран къахьегом вІашІехьбаккхараш. ХІанзарча этапе хоадамбола болча лоархІама а дале дІаотт дукхача наьха технически творчество дІаяо организацеша чІоагІъяраш дегІайоалаяреш дешаш. Іилмахой, инженерий, болхлой низаш Іилма-технически прогресс сахъара тІадерзаду партей правительстваи, Іилманеи техникаиеи карагІдаьнарех халкъа материальни хьал-торо тоаяра, цун культурни боарам лакхбара гІуллакха пайда а эцаш.

Г. ЕРЕЩЕНКО,
Нохч-ГІалгІай историе, метта, литература Іилма-толлама институтa Іалмин болхло.

КЪАХЬЕГАМХОЙ ПРЕДЛОЖЕНЕШ ЯШХАРА

СССР кердача Конституце проект юкъилгеш Іомаелгеи дІахьош да республике. Миштa бу из болх город Грознерчи Заводской районе? Из хаттар деш исполкома секретарь волча нов. **Соколовца** къамаьл хилар газета корреспондента. Укх тайпара дийцар Петр Петровича: СССР кердача Конституце проекти КПСС ЦК Генеральни секретара ноакъоста Л. И. Брежнева КПСС ЦК майски (1977 ш.) Пленуме яьча докладаш дувзадена цу документа пропаганда ярах дола районни Совета декхараш июнь бетта дийцад районни Совета сесси. Укхаза чІоагІйир предприятей коллективашни районе баха наьх кердача Закона проект Іомаяра боккъоша юкъеозара балха план.

Районни Совета цхьаболча депутаташа предложенеш тейиннай. Масала, проекта тІа укх тайпара предложени еший депутата нов. Богословски: «Лакхбо общественни порядок телхаярца, тІехдоахаш корта бохабу малераш мелярна, хулиганашца, дер дейна лаларащца лоаттабу къовсам. «Заря» яхача профилакторе керттерча лора, райсовета депутата нов. Лысенкова кердача Конституце проекта 50 статьяна тІатехина бихьахьа хет укх тайпара дешаш: «**Йоацаде дукха берах долча кхалнахьа балхи ди, Производства гІуллакхаштеи общественни дешаштеи дукхагІа уйла тІаяхийта торо хулийтаргья иоэ**».

Районерча Гравиемойни яхача поселке, Социалистически яхача улицагІа, цхьоалагІчеи шоллагІчеи хуторашка улицай цІейш хилар. Укхаза Конституце проект шолш Іомаеш къахьегамхой бытовой хьалаш тоадаран йола предложенеш елар цига бахача наха.

Района а города а депутаташа КПСС райкома пропагандисташа Керттерча Закона проекта доклаш яьр районе предприятешка. 70 эзар соагІа саго ла а дуттІеш 350 яр цу тайпара яь доклаш. Проекта статьяшта юкъеяхийтара итташ предложенеш хьахкаяьай района промышленни транспортни предприятешка, гІишлоъеча организацешка, дешара заведенешка къахьегамхоша.

Хьажтухьийташ йола предложенеш тІатохаранн дашхара райисполкоме вІашагІъелляй общественни бюро.

Я. БУБНЕНКО.

ТАТАРСКИ АССР. Сийлахь-боккхача Октябра юбилей сийна къахьегама вахте оттай КамАЗа коллектив.

Укх шера цо лаьрхІад наьгІа йоагІачул соагІа 7 эзар машин яраха. Шеко яц из декхар цо кхоачашдергхилара, хІана аьлча цу къопача коллективана хаддаяш воахкьота зу металл, шинаш, хьамча-технически изделеш, электрооборудовани лоаттаеш йолча смежни предприятешa.

СУРТА ТІА: КамАЗа кийчача продукце площадка.

Е. ЛОГВИНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Профсоюза члений хьалхленца

Ленина цІерагІча колхоза профсоюзни организаци 576 сас юкъевоагІаш я. Пятилетка заданеш кхоачашъяра шоашкара доагІа дакъа доацаш болча юрта болхлой механизаторий специалистий йоккха отряд я из. Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийна воаржавьа социалистически хьесе дакъа дола, техникаш ма-хула заданеш кхоачашъяра шоай хур-могар цу профсоюза членаша. Дика хьоахамаш доахийт цу гІуллакхо. Левттандара а хьабаб а продукташ яхара уж пачхьалкхенга йоахара планаш толамца кхоачашьяьй боахамо. ЛерттІа даьтта ахара, ялат дІадера, чуэцара цаза мукьи дІа-юха кхахьара балхаш тІехдика къахьегаш ба шоферш Витаев Іаьла, Висраев Салудин, механизаторш Хасиев Бауди, Юшуков Шовхал, Евдаев Ахьмад, доярка Айдамирова Минга, Катирова Марем, скотникаш Эльмурзаев Шерваня, Ибрагимов Шерваня, дукха кхыбараш. Цар хьинар къахьегар бальяя доцаш юрта боахама ерриге продуктана яхара планаш толамца кхоачашйир колхозо.

ХІанз хьажкІий, люцерна, шекара свеклай, кхьйолча юрттбоахама продуктай йоккха хьуаьяш чубара къовсам лоаттабеш я механизированни звеноша, бригадаша. Ялат, шура, дулх пачхьалкхенга дола шекара планаш дотташ бераш хьийхе хьинар кхальир берригача профсоюза членаша.

Иштта механизаторий колхозо сагІадера, дарба дола гІуллакх а йоккха йоалло хо моттигерча комитето. Духхьал укх шера дІаяхача цхьа 12 саг курортно-санаторни дарба деза хиннав. Царех ба механизаторий Хасоев Бауди, Абдурахманов Мальха, Мидаев Хьусейн, бухгалтер Мухмадов Малыга, кхыбараш.

Иттаргаиа пятилетка шоаллагІча шера 12000 тонн шекара свекла, 1000 тонн ялат пачхьалкхена доахара дола декхараш шийна хьахкина оттаьд Шалински района Ленина цІерагІча колхозо.

З. ХИЗРИЕВ.

КХОАНА-МАШИНАШЪЕЧУН ДИ

«Красный молот» завода кхоалагІча цехе дукха хана дена хьалха латташ хьайоагІа Анохов Александр Иванович керте латта слесарий-сборщикий бригада. Къаьстта чІоагІа хьинар айдаь къахьег бригада членаша доаккхачи цІейна — Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара дикача хьоахамашца чакъьабалара.

Мехкдаьтта промышленноста мна «ЦА-320 А» яха цементировочни агрегаташ еш я из коммунистически къахьегама бригада.

Бригадацарча дуккхача слесараша-сборщикаша хадданза тІехкхоачашдю шоай сменни нормаш. Царех ба Ленина ордена кавалер В. И. Абрамов, райсовета депутат В. И. Шуспанов, кхыбараш. ХІьта бригадир А. И. Анохов ше а ва йислагІча пятилетка ударник, социалистически яхьа отличник.

СУРТА ТІА: бригадир А. И. Анохов слесарь-сборщик В. И. Абрамовий.

Д. ВЛИЕВА сурт.

БРИГАДА ПОДРЯДАХ

«Производства а кулгалдаре а ерригача звенолка къахьегам эргабоаккхаш тоабе беза» — ду тайпара да парте XXV съездо иттьлагІча пятилетка вайна хьалхашка оттадь декхар. Цуна духьалона да балха дикали эффективноста дегІадар.

«Электроинструмент» яхача тха Назрановски заводе шоаш дикалла дІайоалийтай станочникий комплексни а специализированни а бригадаша. ХІана укх сахьате завода керттерча цехашка болх беш я цу тайпара 20 соагІа бригада. Опыто хьаьхьа хьалхагІа хІара болхлочо ший нарядах болх беш хилара меттел машинашъеча предприятешка хІанз бригадаш нарядах болх бе йолаялар дикагІа йола гІулакх хинниага. Цар дика тоадаьд тха заводе болх эргабаьккха тоабеш аттача баккхар. Цу бригадай членашта юкъе чІоагІлу ноакъостий бехктохам, творчески уйлаш, коммунистически хьесале къахьегар.

Эггара тІехьара операци чакхъяьча мехра бригадана ахча ца цацента юкъедоаладар гІулакх эггара хьалха дІадоладир литейно-прессови цехе. 1974 шера йІайхача прессовка участке вІашагІъехкар Бороза Лугуртхани Баралоева Марием керте латта уж тайпа еш бригада. Уж бола бе йоленначал хьалхарча бетта участка къахьегама овсарле 1,5 даккхьелар. Цул соагІа дикка лохделар балха ха зехьа дІаухийтилга, дикал лакха хиларах хьаьн йоалалашехьа продукци дІацнига юкъедьлар. Брак а ьыши продукци юхателькга кІезедена дІадаьлар юкъера.

Иштта болх бригадни хьесале белга дикагІа дола гучадаьча лаьрхІар завода кулгалдоша уж дукхагІа вІашагІйоккха. ХІара цеха вІашагІъехкар бригадаш.

ШІи тайпара я нарядах бола бу бригадаш: комплексни специализированни. Хьалхарча бригадашта чубоагІа тайп-тайпарча профессех бола нах. Электросверильни машинаш хьаеча ага уллаш вІашагІъехкача цар кхоачашду вІалле шоайла тара доне а бувзам бола балхаш. ХІьта специализированни бригадашка вІашагІтох цхьа беса болх бу станочникаш.

Эггара хьалхара комплексни бригада тха заводе вІашагІъеллар 1976 шера механически цехе. Цу хана экспериментальни бригада лоархІар цох. Дукха ла наьлехьа гучадаьлар бригада членаша оборудованех бааза пайда эцарцен, балха ха зехьа ца йоаеш кховрцен, оттадаш хьаелга сатдарцен балха овсарле сихха дегІаухилга, хІьта заданеш кхоачашъелга 13 — 15 процент тІаккхийтар. Цул тІехьагІа вІашагІъехкар ерригача цехашка 11 станочникий бригада. Цар а дика аттача болоха тоабир шоай болх.

Хьалхара итогаш а яь, уж техка а тахка завода дирекцеи общественни организацеи социал бир уж ях а шерье. Из кхоачашдеча духьа кхетама болх бе бийзар боллхой бригадни методах къахьегилга дикагІа хиларах тоабеш, царна лу хаалеш миитта хургда дуацаш. Цунца цхьана чакхъьяьхар организационно-технически мероприятеш, дикагІа хилийтар боллхой знанеи материалашца Іалашбелга, боллхой моттигашка оттайир эшаш мел йола приспособленеш, дикагІа йола балха кечалаш елар царна, оборудовани дукхагІа аьттува хургболча моттигашка дІа-юха нийсйир.

ХІара комплексни а специализировании а бригадана оттайир бетташта дІайийкьа шера-йола заданеш. Цунца цхьана шоай торонашка хьежжа встречни планаш тІаэц бригадай коллективаша шоаш а. Бутт тІехкачале пхи-алх ди хьалха бригадирага хьакхоач тІабоагІача бетта йола, дерригаш дІаларх|арна оттаьв заданеш. Мастер юкъе а волаш, бригадира болхлошца юва шоайта сиша задане проект. Цига белгалдоах из кхоачашъяра ле дезараш, шоай предложенеш тела. Керда бутт болабиш шичхо дн дисача цеха начальника кулг а яздина чІоагІъю задани. Из чІоагІъеча хул бригадир, мастер, службай кулгалхой. Уж цига эшаш ба производствана кийчо еча уж ца хьаьча бере ца хиларах. Бутт чакхбаьлча бригадиро мастерен цхьана отчет оттаю кхоачашдаьча балхех лаьца. Из дІалу экономистага. Отчет чІоагІъю цеха начальника. Планировани тоаярца цхьана продукции дІачуяларца алапе оттадеш хьаро стамул лу юкъара толамаш совдахара. Керттерадар да кийча продукци с йуп дакъа дизза чакхдаккхал дІалалар.

Боккхача доархІаме гІуллакх да хьийгача хьига хьежжа бригада членашта алапеш нийса залар. Юххьанца уж телар боллочун разрядига а балха тІа яьхкхоча ханага а хьежжа. Бакъда доархІаш бинар хІара боллочо лаьшча индивидуальни дакъа. Цу тамо, кІезига бале а, коллективе нийсонан даррига хьинар тІадахаьйта болх ца бераш. ТІаккха болхлоша общественни организацешта дерешесен таьха дахькар явхара алаш доккьа дІара сего юкъахь дикагІа дарйла дезаьга. Из предложени тІа а йоаллаш, балха коэффициент хІанз лоархІ бригада совето профгруппорга цхьана. Цунах пайда а бовл.

Массехк дош аля доагІа бригадай советех. Уж бригада членаша шоаш харж. Советаш хьежаш тул бригадашта юкъера болх вІаштІехьбаккхарга, производственни заданеш кхоачашъйтарга, продукце дикал лакха хилийтарга, къахьегама дисциплина телхя ца яйтарга. Советашта кхетама болх бу балха тІехьабусвршица, кагирхошта хьонзараш ду.

Цхьаккхе бехьак а доацаш бригадера цхьа саг балха яра ца воалаш моттаг ниисъелча итт процент ярана дІайоаккх заводе ерригачь бригадана хьа ца хул. Иштта гІулакх оттарца дисциплина толенний, цхьаннена дац ший бехкагІа бригадана зе де. Цул соагІа тІатоха деза заводе нах балха хьайбелгеш дІабувлагеи лох далар а. Бригадий кадраш чІоагІъялара дикагІа ярахец электрически машинаш. Бригадашка хІанз иаттахьа саг вац денна йола задани кхоачаш ца еш. ХІаранена хов дийнахьа ший малагІа болх кхоачашдир беза — цунца дийза алапи даккху. Ала деза бригада советаш производствана кулгалдара демократи чІоагІъю юхьиг хинна дІаэттага.

Завода ерригa комплексни а специализированни а бригадаш балха тІа шоайла бувзам болаш я. Цхьдухьа цхьа бригада тІехьайнсача тІехьабусс кхычар болх в. Цхьан дешица аьлча уж й эІацара хьесапе: яхьа гІор хьаьнча хал еррига эІа.

Цехашта, участкашта, бригадашта юкъе шерра яьржай социалистически яхь. Цунца кхоачаш хул тха заводе Москверча В. И. Ленина цІерагІча машинашъеча завода коллективо дІаболабаь «Пятилетка дикала —боллхой гаранти» яха патриотически болам кхоачашбар.

Социалистически яхь йоаржаяра оттаь договораш кхоачаш а еш дика къахьег дуккхача бригадаша. Царна юкъе а дикагІа лархІа еза № 43 йолча цехера М. Дlармотов керте латта токарий, сборочни цехера М. Яндиевас кулгалду слесарий-сборщикий, литейно-прессови цехера Д. Боровас кулгалду прессовщикий бригадаш.

Яхье ынинат бригадай балха итогаш ю хІара бетта профсоюза цеховой комитеташа, хІьта уж чІоагІъю юкъарча собране. АргІан квартал чакхъьяьча шенаькара дикагІйола бригада малагІ я хьож профсоюза заводской комитет. Цо белгальяьча бригадашта завода юкъарча собране торжественни хьале дІалу карара хара тела ЦІе вымпелаш. Сийлен грамоташ, ахчани маьхален совгІаташ, свидетельстваш.

Укх шера август бутт болалуш хиннача завкома заседане яьча итогех шоллагІча квартале социалистически яхье котъьялар механически цеха № 2 йола комплексни бригада (бригадир М. Муталиев). Цу бригадана елар вымпел, хьалхара ахчан совгІат дир. Иштта белгалъяьлар инструментальни цеха инструментальщикий бригада (бригадир Б. Шалижев), слесарий-сборщикий бригада (бригадир М. Яндиева).

Бригадни хьесале боах белга юкъедоаладаро торо хилийтар массехк станока тІа цхьан саго болх белга вІаштІехьдаккха а. Болхлоша кхийола профессеш карарзаярна балха овсарле итт процент дегІаенилга гучадаьнад экономисташта.

Цхьаккхе хало ца доархІаш хьинаре къахьег завода машинашъераша иттлагІча пятилетка шоллагІча шера. Укх шера бархІ бетта планал соагІа араяхийтай 440 эзар сома маьхка валови продукци, хІьта продукци дІачухьйтара план 293 эзар сома тІехкхоачашъьяьй. ХІьта дерригача доакъошкара къахьегама план кхоачашхилар 101 процент. Уж толамаш доахача дика ноакъостал хилар бригадни хьесале болх юкъебаьккхарах.

Комплексни а специализировании а бригадашта терко тІабоайта декхарийла ба цехийи участкайн кулгалхой. Бакъда, къайла даьха дезаш мотт соца, цар массаза а йоаккхо яц цхьаболча кулгалхоша. Цхьаболчар вІаштІехьдалац социалистически яхь шоай лагІех шерье. Царьаза цу гІуллакха юкъе формализм хул. Из кхоачамбоацар дІадаьккха а гІерт тхо.

Къахьегам бригадни хьесале вІаштІехьбаккхар шерде деза гІулакх да. ХІанз тха заводе уйла еш ба бригадаш хозрасчете яхара. Эксперимент яра хІинзе а цхьа смена яьккхай тІехьхьара хьоахам чакхбаьча наряд язъергйолаш. Цун хьалхара толам ю я бац. ДІаюо а толкаш да из гІулакх.

Назрановски машинашъераш цІеношца хиннача беса дог гІоадаьна наькъалоатта машинашъераш дезача Денна, хІьета уж тІехиш ба Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара юбилей сийна тІаийда декхарш кхоачашдархьа.

М. ЗУРАБОВ,
Г. Ахриева цІерагІча «Электроинструмент» завода ПДО начальник.

МАШИНАШЪЕРИЙ ГІУЛЛАКХАШ

Къаьнаьчарех йолча машинашъеча завода вахар дІадоладелар тІехьатагІа бІаь шу чакхдоалача хана Къилбаседа-Кавказе эттара йоккхагІа йолча паровой жІовна гатана. Цу хана предприяте болх беш бар гозза вьаьна пхьарий Ерохов, большевик-подпольщик Ворожев, заводе эттара хьалхара къахьегама турпал Жиленко. Аьнна пхьарш завода вахар девна Іовзар, цу хана пахтагахь мара йоаца паковкаш а еш, укхаза боллора забастовкаш, укхаза уиттадора къахьегамхоша капиталистацкара хьадекараш.

Красномолотовцашта довзь шоай завода истори. Сийлен дукха цІераш, башха-дика событеш я цун оагІон тІа.

Пролетариата терд тІой доадаш шоаш лоаттабераш классови къовсам дІабоалабаьча завода болхлоша Сийлахь-боккхача Октябра а гражданони тІема а шераш топаш бе а ехха чакхьаьккхар революци, хІана хиндад йолча кердача Конституце проекта тІа кертерча принципаш дІаяздаь дола ираз хила, керда вахар дилла боккъо а йоккхаш.

Гражданска тІом чакхбаьначул тІехьагІа тха заводах болхлоша дехар а дь «Красный молот» аьнна цІи тиллар. Красномолотовцашна дукха къахьийгад мехка мехкдаьтта машинашъеча промышленносте йоккхагІйолчарех да завод хиийта гІертаж.

Дега тоам а хулаш завода коллективо дагалуш стахановски болама ветераний Медвенкова, Северилова, Протчанске, Иванова, заводо болхлой къьарча гІулакха мутІахьа хиннача, коммунистически къахьегама хьоккаш гойтача къьчар цІераш. Шоай завода коллектива сийдола революционни традицеш дІахо а хьош, цар къаьнна нормаш дІайоахар, коллектив тІаьхьаьбар къахьегама овсарле лаккхьара, предприятена хьалхашка парте оттадь декхараш кхоачашдара.

Заводо иштта творчески къахьегамо, къаьтача общественни вахаре хьахулар, чІоагІлора коммунистически кхоанена тарлургвола керда советски саг. Цу башха-дикача наьха бІаьш барш къонача болхлой хьехамча а хинна дІаоттар. Хьалхар болхлой династеш.

Завода говзаннй боккха мах бар мехкдаьттахоша. «Красный молот» продукци мехка бІаьш болча адресашка, дунен 20 пачхьалкхенашка дІахьуьйт.

Къаьстта майан доаш ба шоайа хьалхагІа хиннача ноакъостий революционни гІулакх тахан дІахо хьош болча болхлой таханара барт. Из барт гучабоал тІагІертта къахьегара, починиш хьалланараца, производство эргайоаккхаш тоаярца. БелгІаьа гучабоал из тахан заводе тІа-тІа дукхагІа хулаш латтача комплексни бригадашка. Рыженкова, Брызгунова бригадаш а кхыболчар хьохкаш цІераш. Хьалхашк иштта керда производственни декхараш кхоачашдара коллектив тІахьехан а хьалхалаттачар кхайкабь «Цхьанкха а тІехьавусар ма хилва улува» яха девиз.

Завода хийчаьна йоалона тамагІа оттаду — из хьаьча хІамах бола массане а бе къхан ба, цо хьакхийлаха «Шена дег тІара бе болх» яха завода барттайнача коллективо девиз. Цул соагІа цо хьаьхош цун традицеш, принципаш, карагІдолар, машинашъераш залара гІо болхаш, керда техника тІагІертта керераш хьйлоагІнлга. Иштта болх барах завода сийле Октябрьски революце орден. Къелинача продукцена метта дикагІа кердагІа яр араяха гІертхи массааьра гІулакх а хинна дІаоттад заводе.

Массехк шу хьалха заводе аралеца йоллай хиказа Знак бола изделеш. Уж хІара шу ма доал дукхагІа хул.

Красномолотовцаш тоьам беш бац шоай йолча знанесий говзалах, цар Іомаду Іилманеи техникаиеи карагІдаьнараш, дикагІйола опыт, смежни профессеш карарзаю.

Тха заводе кхехкаш ба хІаьла хьекъола къахьегам. ХІара денна заводера дІахьуьйт пачхьалкхаьна ханне социалистически декхарий чотах йола продукци. Иштта беш ба тахалраьча заман саг хьаьнжара болх а. БІаьш болча пятилетка ударникий заводаний цІераш кха йиш я. Тахан цара юкъе ба Семейкин, Белкин, Яворский, Трудский, Тиготов, Максимов, кхи дукхайбараш. Уж ба яхье хьалхалаттараш, завода коллективо доаккхал дераш.

ЧІоагІа догаш дІдона тІайайр красномолотовцаша СССР кердача Конституце проект. Ерригаш цехашка юкъара кхети дІаяхаш, йоцага хьехьаьча хиннаь цу проекта. Машинашъераша шуьа маьна предложенеш, тІетохаш. Цу доархІаме документа хІара статья Іомаю.

Шоай цІейга дагача тешаш наьха наькъабаьнаб машинашъераш.

К. СОКОЛОВ,
завода дукхатиражни газета редактор.

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙЧЕ 60 ШЕРА

Пропагандистаи агитаторай долча новкъостала

Гарга кхоачаш латт доккха цӀей — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дизар. Доккхача политически къахьегамех хьинарца, кердача патриотически гӀулакхашца, Коммунистически парте XXV съезда исторически решенеш вахаре кхоачаш а еш Сийлахь-доккхачу цӀейна накъаболх советски нах. Кховзткъа шера Даьхено даьхача толамаша дог тешадеш хьахьокх общества вахара ерригача агӀонашка исторе чухь ца хиначу тайпара социализмо йоккха прогресс Ӏалашъяь хилар.

Дукхача къамех латтача вай сийлахьча Даьхен халкъий вежарашка болча дезалца цхьана Коммунистически парте хьалхленца Советски Ӏаьдал латтача 60 шера денален къахьегамен сийлахь никъ беш хьабаьхкаб Нохч-ГӀалгӀайчен къахьегамхой.

ДӀадахача 60 шера Нохч-ГӀалгӀай АССР чӀоагӀа дегӀаена индустриальни, шерра механизаци яь социалистическа юрта боахам, лакхара социалистически культура йола республика хинна дӀаэттай.

Советски Ӏаьдал латтача шерашка вай республика боахами культурен дегӀаяра цхьайола итогаш ювцаш я «Нохч-ГӀалгӀай АССР 60 шера» яхача кастта кепатеха арадаргдолча юбилейни статистически сборника тӀара хьайийца Нохч-ГӀалгӀай АССР статистически управлене кийчъяь цифраши факташи.

Доккхий хувцамаш

Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци ялалехьа хӀанзара Нохч-ГӀалгӀай АССР территори паччахьа Россе экономически тӀехьайиса, Ӏалама рузкъеех геттара кӀезига пайда эцаш йола йист хиннай.

Революци ялалехьарча Нохч-ГӀалгӀайчене беррига а хӀана бац аьнна нах дешанза хиннаб; юрташка бахача нахах 99 процент дешен кхаем хоьш хиннабац. Республика хӀанзарча территоре тӀа 1917 шера цхьоалагӀча январе вахаш хиннав 406 эзар саг. ХӀанз республике нах 1158,5 эзар саг, вашта аьлча кхозза дукхагӀа.

Баха нах дикка тӀаккхетаро хьахьокх къахьегамхой материальни культурни боарам лакхабалар, наьсанча оагӀорахьа къамий дош кьовстадаь хилар, халдахьа нахьа уних цӀено лорарра социалистическа паччахьалкъено йоалхо ош хилар.

Революци ялалехьа городашка вахаш 61 эзар саг, е 15 процент, хӀаьта юрташка вахаш 345 эзар саг, е 85 процент. ХӀанз городашкеи боалхой поселкашкеи вах 504 эзар саг, е беррига бахача нахах 43,5 процент. Советски Ӏаьдал латтача шерашка городашка баха нах барӀазза дукхагӀа хиннаб.

Нагахьа санна республика территоре тӀа революци ялалехьа цхьа город мара хиннаяц, хӀанз 5 городи 4 боалхой поселоки я.

Нохч-ГӀалгӀай АССР дукхача къамех латта республика я. Вайнгга бах 40 къамехи народностехи бола нах. Бахача нахах дукхагӀа бараш — нохчийн, гӀалгӀайн, эрсийн ба.

Советски Ӏаьдала шерашка 4-зза совгӀа баьйнаб нохчийн гӀалгӀайн.

...иоста керттера производственни фондаш лоацача хана, вешта аьлча 1960 шерагара 1976 шерага кхаччалца, 3-зза лакхъенний.

Ӏилманеи техникаи карагӀдаьнар производствана юкъедахьар, производственни процессашта механизаци автоматизации яр, нахьа творчески инициатива лакхъалар баьхьдолаш халдайза лакхлуш боагӀа къахьегама опсарне. 1960—1976 шерашка къахьегама опсарле 2,6-зза лакхъеннай. Промышленносте чакхйоахаш я производствана специализаци концентраци яра, производственни Ӏилман-производственни объединенеш вӀашагӀйоахкара мероприятеш.

1977 шу долалуш республике яр ерригача продукцех 62,7 процент продукци арахецаш йола 15 производственни объединенеш.

Республика индустри дегӀайоалаяра йоккхий перспективаш белгалъяй итталгӀча пятилетке. Республика промышленни производстве боарам итталгӀча пятилетка шерашка 17,1 процент лакхаургба.

ИНДУСТРЕ БАЬККХА БОККХА ГӀА

Советски Ӏаьдал латтача шерашка Къилбаседа Кавказа йоккха промышленни район хинна дӀаэттай Нохч-ГӀалгӀай АССР. Цун промышленни производства боарам 100-зза совгӀа лакхбеннаб. хьалхьий промышленноста керда отраслаш: энергетически, химически, машинаш кхьяраш.

Промышленни производства хӀанзара структура еза-йоккха промышленноста дукхагӀа хьларца белгалйоалаш я. Цун удельни додал 80 процентал тӀех да. Халкъа боахама ерригача продукцех кхо дакъа дича цин дакъа промышленноста доагӀаш да.

Нохч-ГӀалгӀай АССР вай мехка къамагӀа ярех меккдаьтта доакхха район я. Советски Ӏаьдал латтача шерашка меккдаьтта доакххалга 6,4-зза лакхденнад, хӀаьта газ йоаккхалга 1940 шера хинначуца нийсдича 80-зза лакхденнад.

1976 шера республика электростанцеша хьаьнай 3 млрд. квт. сахьат электроэнерги, из хул 1913 шера паччахьа Россе ерригача электростанцеша хьаьн хинначул дукхагӀа

Машиностроении металлообработкан продукци Советски Ӏаьдал латтача шерашка 2737-зза дукхагӀа хиннай.

Республике хьалхьий керда йоккхий машиностроенеи металлобработкан предприятеш. Цига хьаю меккдаьттеи гази йоаккхача промышленноста, приборостроенеа, инструментальни, кхачан промышленноста, иштта кхыча доакъошта эшаш йола машинаши оборудовании. Ерригача арахецача промышленни продукцех 12,3 процент машиностроене продукци я.

Республике хьалхьий цемент, шиферни, аьшкабетонни изделеш, конструкцеш хьаьен йола йоккхий предприятеш. 1940 шерана нийсдича шиферних хьаю 6-зза, кӀира йоаккхилга — 2,3-зза, сборни аьшкабетонни конструкцеш хьаелга 1960 шерана нийсдича — 2,9-зза дукхагӀа.

Советски Ӏаьдал латтача шерашка хьалхинай механизировании леспромхозеши лесхозаши, дахчах хӀамаш ю предприятеш. Цига хьаю дукхв мебель, дахчан-цолхай плиташ, паркет, фанера.

Керда юха хьалхьий къахьегамхой хьаштаьш кхоачашдара йола яйта промышленность, хьалхьий хӀамаш тега, коса гӀирса, трикотажни фабрикаш. Республика кхачан промышленносте дӀалоаца промышленни производства беррига боарамах 15 процент.

Советски Ӏаьдал латтача шерашка керда хьалхьий консервни, кондитерски, дулха, шурий, чхьагӀар доаккха, шекар доаккха, кхыйола промышленноста отраслеш.

1913 шерана нийсдича кхача промышленноста продукце боарам 493-зза лакхбеннаб. ХӀанз цу отрасле арахеш 20 эзар тонн дулха, 55 эзар тонн цӀенача шурий продукци, 140 млн. условни баника консерваш, 1,7 млн. декалитр комсий чхьагӀар, кхы дукха продукташ.

Промышленни производство дегӀаяра хьежжа дегӀайоагӀа республика къахьестанхой хьалха латта отряд — болхлой класс. Революци ялалехьа хиннача хьанца нийсдича промышленносте болх беш бола болхлой 10-зза дукхагӀа хиннаб.

Заводашта фабрикашта хӀанзарча машинашеи оборудованешеи кийчъяь я. Промышлен-

ЮРТА БОАХАМ ДЕГӀАБАР

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце овлая тӀара хийцад юртара вахар. Лаьттана национализаци ярах хьахилар советски юрт социалистически дегӀаяра лард.

Исторически доацача хана советски халкъо мехка индустриализаци яра лерда тӀа чаккхдаьккхар ахархой боахамашта коллективизаци елга, кхоачашдир Ӏаьдал хьабеделлачула тӀехьагӀа халагӀзарех доль ва лекхад, пролетарски революце декхар.

1977 шу долалуш республике яр хӀанзарча юртбоахама техникаца кийчъяь йола 45 колхози 100 совхози, цу боахамашкара керттера производственни фондаш 854 млн. сома боарам болаш я. ХӀанз колхозийи совхозийи кхачаь болх беш я беррига лаьрхӀача 487 эзар говра низ бола 8,1 эзар трактор, 1,2 эзар комбайн, 5 эзар гаргга автомашина.

Юрта боахам дегӀабоалабара даьккъе мел доккхий хувцамаш хиннад хьахьокх укх цифраша: хӀамаш дӀаюш дола лаьтташ 1913 шера хинначуца нийсдича 1,6-зза дукхагӀа хиннад. 2-зза совгӀа дукха-

даьккъе кӀа — 3,4-зза гаьуаргаш — 5-зза а долаш.

Ялата культурай хьунгьам 1913 шера гектара тӀара хьаккла хиннача 7,6 центнергара 21,7 центнерга кхоачаш 1976 шера лакхбеннаб, цу даьккъе хьажкӀаш гектара тӀара йоалхаш хиннача 7,5 центнергара 25,9 центнерга а кхоач.

Республика юрта боахаме шерра дегӀаденад соций бешамаш лелаяри комсий бешаниш лелаяри. ВӀашагӀъехкаь кӀомсаш лелаю йоккхий совхозаш. 1976 шера паччахьалкхенга еккай 110 эзар тонн совгӀа комсаш. Социалистически хьисапе юрта боахам эргабаккхар баьхьдолаш колхозашкеи совхозашкеи вӀашагӀъехкай общественни хьайбаш лелаядара лард хинна дӀаэтта йола хьайбаш леладу йоккхий фермаш. Колхозийн совхозийн фермашка тӀехь-тӀехьагӀа дукхагӀа доаких дулх, шура, фу-[illegible]

1916 шерана нийсдича доахан 270 эзар бежангара 301,5 эзар бежанге кхоачаш, е 1,2-зза дукхагӀа хиннад, хьакхарч 36 эзарнегара 148,3 эзарнега кхоачаш, е 4,2-зза дукхагӀа. ЖӀ гаьзарийн 357 эзарнегара 744,8 эзарнега

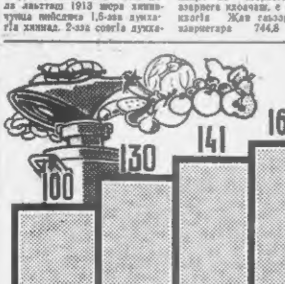

Юкъера лаьрхӀача шера йоаккхаш йола юрта боахама валовни продукци.

(процентаца)

гӀа да бамыздаарвии хоартол дӀаюш дола лаьтташ.

Советски Ӏаьдал латтача шерашка республике керда оросительни системаш хьалхьара боккха йола чакхбаьккхаб, хиш декха лаьтташ революци ялалехьа хиннача 2 эзар гектарагара 1976 шера 130,5 эзар гектараге кхоачаш дукхагӀа хиннад.

Къаьстта дукхагӀа дегӀадаьккхад хиш декха лаьтташ тӀом дӀабаьнначул тӀехьагӀарча хана. Хьалхьий хиш декха йоккхий системаш: Наурско-Шелковски, Надтеречни, Гудермесски. КПСС ЦК майски (1976 шера) Пленума социгахьежжа колхозашкеи совхозашкеи кхоачашгьй лаьтташта мелиораци яра шерра программа.

Парте аграрни вхан кхоачашъеро торо хилийтай лаьтта леладелгеи хьайбаш лелаелгеи дегӀадоалаве. 1913 шерана нийсдича республике доаккха ялат 2,2-зза дукхагӀа да, цу

кхоачаш, е 1,2-зза дукхагӀа хиннад.

Колхозийн совхозийн фермашка эшаш йола доалъара база вӀашагӀйоллар, хьайбаш леладелгеи парна зооветеринарни гӀулакх делгеи тоадар, хьайбай фу тоадар баьхьдолаш дегӀайоагӀа хьайбай продуктивность.

ТӀом хьалехьарча 1940 шерана нийсдича юкъера лаьрхӀача хӀанз цхьан Ӏаттагара йоаккха шура 2,4-зза дукхагӀа я, юкъера лаьрхӀача цхьан уставгӀана тӀера доаккха тха — 3,4-зза дукхагӀа да.

Юрта боахаме чакхйоахаш я юртбоахама производстве специализации концентрации яра йола йоккхий мероприятеш.

1977 шу долалуш республике яр шура йоаккха 8 комплекс, пул совгӀа доахан кхоабо боахамий юкъара 2 организаци, хьакхарч кхоаба боахамий юкъара 2 объединени, цар йоаккх ерригга мел йоаккхача шурех 11 процента, деррига мел доаккхача хьакхий дулхах 30 процента.

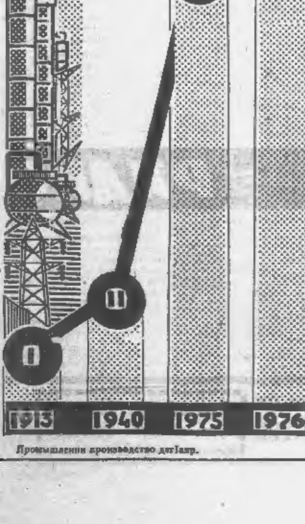

Промышленни производство дегӀаяр.

ӀИЛМЕИ ТЕХНИКЕИ ДЕГӀАЯР

Производства социалистически хьисапо торо лу Ӏилма-технически прогресс сихъе.

Республика халкъа боахаме хӀара шу тӀехьагӀа дукхагӀа юкъеккуьа производствени процессашта механизаци автоматизация елга, хьалха латта технологи, карадерзаду машинийн продукцен керда тайпаш, дегӀадоагӀа болхлой гӀулакхерча нахьен творчески хьинар.

Республике халдайза дукхагӀа кул автоматизированни, механизированни, поточни линеш. 1977 шу долалуш 415 яр уж, комплексно-механизированни участкаши цехаши — 143, автоматизированни участкаши цехаши — 61 яр.

ДукхагӀа хул кердача техникагӀа балха юкъеккхувла мероприятеш. ИйслагӀча пятилетка шерашкеи 1976 шерен уж балха юкъейоалаьй 2000 гаргга.

ИйслагӀча пятилетка шерашкеи 1976 шерен республике эггара хьалха хьаьй машиний, оборудовани, аппаратий 69 керда образец.

Технически прогресса дешаш кхоачашдара даьккъе боккха лоархӀам болаш ба республике 10 эзар саг совгӀа бола изобретателаши рационализатораши, хӀара шера цар тел 14 эзарнега кхоачаш предложенеш. Изобретенеши рационализаторски предложенеши балха юкъехувларах хьахула экономически пайда 15 млн. сом ба.

ДЕГӀАУХ КАПИТАЛЬНИ ВЛОЖЕНЕШ

Советски Ӏаьдал латтача шерашка Нохч-ГӀалгӀай АССР кхоачашъяьй капитальни гӀишлошъяра йоккха программа. Капитальни вложенеш хьежаю керда предприятеш хьалъечея болх беш ярах эггаьла тоачеи, нахь чуӀе цӀенош, школаш, больницаш, кхыйола культурно-бытовой лоархӀам бола объекташ хьалъеча.

Алхха 1950—1976 шерашка республике хьал а ха болх бе йолаьлийтай 181 промышленни предприяти къаьст-къаьсте производствош. Хьалъяьча йоккхийча предприятешта юкъе я Новогрозненски меккдаьтта чакхдоаха завод, Грозненски химически завод, «Электроприбор», «Электроинструмент» яха, медицински инструментий, цементи заводаш, Грозненски Вознесенски газ чакхйоаха заводаш, Назрановски трикотажни фабрика, кхы дукха ярах.

Советски Ӏаьдал латтача 60 шерашка республика халкъа боахам дегӀабоалабарга дӀадахийтад 5,3 млрд. сом. ГӀишлон-монтажни балхий боарам 3 млрд. сом гаргга ба. Эттара дукхагӀа капитальни вложенеш дӀанхийтай ийслагӀча пятилетке — 1,6 млрд. сом.

ТӀом дӀабаьнначул тӀехьагӀарча 1946—1976 шерашка, вешта аьлча 30 шера республике болх бе йолаьлийтай 4,1 млрд. сома керттера фондаш.

ХӀара шера дукхагӀа средствош дӀаухийт юрта боахама материально-техническа базе дегӀайоалаяра. Алхха ворхӀлагӀча, бархӀлагӀча, ийслагӀча пятилеткаш цу гӀулакха (колхозаш ца лаьрхӀача) дӀадахийтад 654,4 млн. сом. цул совгӀа цу юкъа колхозаша дӀаяхийта капитальни вложенеш 171 млн. сом я.

ИйслагӀча пятилетка шерашка дӀаяхийта капитальни вложенеш бархӀлагӀча пятилеткаш нийсдича 1,5-зза дукхагӀа я, хӀаьта колхозашка — 1,3-зза. 1976 шерара капитальни вложенеш колхозашца цхьана лаьрхӀача 94,6 млн сом яр.

Республика городашкеи юрташкеи дукхха хьалдеш латт нахе чуӀе цӀенош, школаш, деша дахха ха йоацача берий учреждениеш, больницаш, кхыйола культурно-бытовой гӀулакхашта эша объекташ.

ДӀадахача 30 шера (1946—1976 шш.) республике хьалдеьа деррига 9,7 млн. квадратни метр наха чуӀе цӀенош, 172,4 эзар ученически моттиг йола юкъерча дешара школаш, 18,9 эзар моттиг йола деша даха ха йоацача берий учреждениеш.

ТӀехьарча хана городе Грозне хьалхьий ӏеж дара йола бассейн, цирк, йолаьлийтай троллейбус, хьалдаь доалаш латт драматически театр.

Республике вӀашагӀъяллай подрядни гӀишлон организаций шерра сеть. 1977 шу долалуш хӀанзарча гӀишлон техникаца Ӏалашъяь йола уж 83 яр. ХӀанз подрядни гӀишлон организацеша кхоачашду дерригача гӀишлон-монтажни балхех 98 процент дола балхаш.

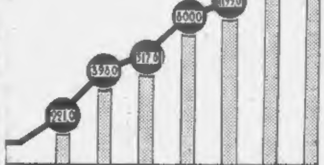

Пятилеткашка капитальни вложенеш дегӀаяхар. (млн. сом).

КУЛЬТУРА ДЕГӀАЯР

Революци ялалехьа нохчийн гӀалгӀайн къамаш шоай йозув доацаш, берригаш а хӀана бац аьнна дешанзе хиннаб. Юрта вахача 1000 сагах алхха 9 саг мара хиннавац дийша.

1914—1915 дешара шера Нохч-ГӀалгӀайчен ерригача юрташкарча, городерча юкъерча дешара школашка дешаш 12,8 эзар бер мара хиннадац. 1914 шера республикерча ерригача школашка болх беш 400 гаргга хьехархо хиннав.

Революци ялалехьа республике юкъера специальни а лакхера а дешара заведенеш хиннац. Иштта хиннац Ӏилман учреждениеш а. Специальни дешар деша паччахьа Россе кхыча городашка кхаб къаьсткъаьста нах. Культурни революци чакхъяккхар баьхьдолаш социализмо наха образовани яьра, парга дешийтара торонаш хьаьй, боарам боацӀпаш лакхденнад цар духовни вахар.

Советски Ӏаьдал эттача хьалхарча шерашка Нохч-ГӀалгӀайчене дӀадаккха долалхьй нах дешанза хилар. шерагара шерага дукхагӀа хулаш хиннай школаш, дешархой, хьайийлайй юкъера специальни лакхерен дешара заведенеш. 1927 шера деша дагӀа бераш 3-зза совгӀа дукхагӀа хиннад, хӀаьта 1940 шера республике бахача нахах хӀара аллагӀа вола саг деша вагӀаш хиннав.

Советски Ӏаьдал латтача шерашка республика юкъерча дешара школашкара дешархой 22-зза дукхагӀа хиннаб. Школашка болх беш бола хьехархойи воспитателаши 30-зза дукхагӀа хиннаб.

ХӀанз республике массе тайпарча дешара юкъеззаа ва 400 эзар гаргга саг, е республике бахача нахах хӀара кхоалагӀа вар. Республике дукхагӀча даьккъе чакхдаьккхад массаиа юкъарча юкъерча дешарга вахар.

1920 шера республике хьайийлай эггара хьалхара ВУЗ — Грозненски меккдаьтта институт. Итташ шераш да йоккха говзал йола специалисташ — меккдаьтта доаккхача, меккдаьтта чакхдоахача, химически промышленносте, геологе, граждански а промышленни а гӀишлош еча, халкъа боахама кхыча доакъошка эша инженераш кийчбеш из йола. Из йоккха ВУЗ чакхъяьккхараша доккха лакъа лоац Даьхен меккдаьтта промышленносте дегӀайоалаеча.

Паччахьалкхен университетеи меккдаьтта институтеи хӀана дешаш ва 12 эзар гаргга студент.

Республике я 12 юкъера специальни дешара заведени, цар чу дешаш 15 эзар дешархо а волаш. Алхха бархӀлагӀчеи ийслагӀчеи пятилеткай шерашка цар кийчваьа промышленноста, гӀишлошъяра, торговле, общественни кхачан, унахцӀено лорарра, просвещене, халкъа боахама кхыча доакъошта эша 33,5 эзар специалист.

Лакхерчеи юкъерча специальни дешара заведенешкара, школашкара дешар мах боацаш да, хӀаьта ВУЗ-ийи юкъерча специальни дешара заведенешка деша багӀача студентех 70 процент совгӀа бараша паччахьалкхено стипендия а тел.

Нагахьа санна Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистическа революци ялалехьа Нохч-ГӀалгӀайчене бӀаьнега кхоачаш а лакхера дешар дийша специалисташ хиннабеца хӀанз республике болх беш лакхерен юкъера специальни образовани йолаш 70 эзар совгӀа специалист ва.

Республике хьалхьий культурно-просветительни учреждений йоккха сеть. 1977 шу долалуш республике яр 400 совгӀа массови библиотека, 6 млн. экземпляр книжкай фонд а йолаш, 401 клубни учреждени, 351 киноустановка, 3 профессиональни театр, 2 музей, филармони, паччахьалкхен цирк.

ДЕРРИГА А САГА ВАХАР ТОАДАРА

Вай Даьхен экономически низ чӀоагӀбаларо а халкъа боахам дегӀабоагӀаш хиларо а халкъа вахара хьал тоадайза даргдоацача оттаду. Вай республика къахьегамхой материальни вахара хьал халдайза тоалуш доагӀалга, юкъера лаьрхӀача хӀара бетта йӀду алапеш тӀалхеташ, товарооборот лакхлуш, унахцӀенои чуӀеча цӀеношкара хьаллош тоалуш повгӀнага хьахьокх укх даннеша: тӀехьарча 10 шера (1966—1976 шш.) республике бахача нахьа ахчи доходаш 2-зза лакхъеннай, тӀаккхийттад къахьегамах доагӀар — бахача нахьа реальни доходаш дегӀаахаро керттера хьаст.

1976 шера республике болхлошеи гӀулакхерча нахеи юкъера лаьрхӀача бетта эша хинна алапи 132 сом дар, хӀаьта тӀехьарча 20 шера 2-зза лакхденнах из. Цунца цхьана дикка лакхденнад потреблене общественни фондашкара наха дӀателаш дола ахча а льготаш а.

Советски торговли дегӀайоалаелга — советски халкъа вахара хьал халдайза тоаделга Ӏалашдара хилашъ даргдоаца хӀама да.

Республике халдайза дегӀайоагӀа товарооборот, розничный торговлей общественни кхачани предприятей сеть, тоалуш йоагӀа бахача наха гӀулакх дара культура. Розничный товарооборота боарам, цунна общественни кхача а болаш 1976 шера 1940 шера хинначуца нийсбича (мехаш вӀаши нийсдича) 10-зза лакхбеннаб. Цу юкъа розничный торговле предприятей сеть 2-зза общественни предприятей сеть — 3,2-зза дегӀаенай.

ИйслагӀча пятилетка шерашка кхачан товараш доккхалга 35 процент тӀаккхийттаз, кхачан доаца товараш — 42 процент.

Халкъа вахара хьал тоадар хьахьокхаш дарех цаӀ да культурно-бытовой гӀулакхашта боахамаш шаьш дола товараш тӀехь-тӀехьагӀа бахача наха дукхагӀа ийлаш хилар. Уж товараш нахага доккхилга розничный товарооборотеи сихагӀа дегӀадоагӀа. Промышленносто дукхагӀа арахец цӀагӀара къахьегам эттача баккхара а вахара хьал тоадара а боахама эша йола машинаши аппараташи.

ХӀанз республика хӀара 100 дезала лаьрхӀача 70 телевизор, 58 холодильник, 72 барзкъаш дутта машин, 86 радиоприемник радиолеи кхоач.

ТӀехьарча шерашка кхы а сихагӀа дегӀайоагӀа юртара торговли, из да городеи юртеи бахача наха материальни культурни боарамаш вӀаши гаргаоаяра тӀаерзаяь йола партеи правительстви мероприятеш толамца кхоачашъеш хилар.

ЧӀоагӀа хувцаенний юртарча торговле товарооборота структура. Нагахьа санна революци ялалехьа а Советски Ӏаьдал эттача хьалхарча шерашка а юрташкарча тикашка керттерча даьккъе фатагеи, тух, сапа, басма мара доккхаш хиннадеце хӀанз юрта доккхача товарий ассортимент городерча торговлерчул башхагӀа йоацаш я.

Керттерча даьккъе юрта бахача наха гӀулакх деш йолча потребительски коопераце 1976 шера деккад 48,5 эзар сахьат, 4,1 эзар баракъаш дутта машин, 17,1 эзар радиоприемник радиолеи, 8,1 эзар телевизор.

Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци ялалехьа чуӀеча цӀеношка дилача халача хьалашка хиннаб боалхой. 1913 шера Грозне нах чуӀеча цӀеной ерриге фонд 15 эзар квадратни метр мара хиннаяц. Октябрьски революци яьначул хьалхарча шерашка мехка кхоачашъе йолаьй къахьегамхой чуӀеча цӀеношца Ӏалашбара мероприятеш.

1913 шера Грозне хиннац канализаци, газ, электрически сердал. Улицашкарча водопровода сеть 7,6 километр мара хиннац. ХӀанз городашкеи городо тайпарча поселкашкеи долаш да хӀанзарча мел эшачунца тоадаь нах чубаха цӀенош. Улицашка гӀолла ехача водопроводий дӀоахалг 791 километр да, канализационни сетей дӀоахал — 78 километр. 200 эзар гаргга долча цӀеновика газ чуйхьлай.

1932 шера Грозне эггара хьалха йиллай 14 километр йӀаьха трамвайни лини, Ленина улицеи Заводской райони цунца вӀашагӀ а тохаш. 1932 шера алхха 7 трамвайни вагон мара хиннац. ХӀаьта хӀанз города центреи йоккхача болхлой районашкеи — Октябрьски, Заводской, Черноречье, микрорайонашка трамвайшеи троллейбусаши лел.

СССР — бахача наьха унахцӀено лорарра йола йоаккхо шийна дӀатӀайийца паччахьалкхе йолаш бола эггара хьалхара мехк ба. Масса тайпара лорбаш ду вайнгга маь боацаш.

Нохч-ГӀалгӀайчен территоре тӀа 1913 шера болх беш 21 лор мара хиннавац. Цхьан лоро дарба деш хиннад 20 эзар сага. Геттара дукха нах цамогаш хулаш а боеш а хиннаб, къаьстта бераш.

1913 шера республика городашкарчеи юрташкарчеи дукхха йоаккха йоацача 10 больница беррига а 235 меттиг мара хиннабац. Республике бахача нахах 1,5 эзар сага цхьа меттиг мара кхоачаш хиннабац.

Советски Ӏаьдал латтача шерашка баха нах больницеша Ӏалашбелга 15-зза лакхденнад, лорашца — 35-зза. Республике хьалхьий амбулаторно-профилактически санитарно-эпидемиологически учреждений йоккха сеть, цо торо хилийтай бахача наха санитарно-медицински гӀулакх делга дикка тоаде.

Республика къахьегамхошта гӀулакх деш, унахцӀено лорарча органий 18 эзар совгӀа болхло ва. Алхха дипломаш йола специалисташ — лораш, юкъера медицински персонал 10,4 эзар саг ва.

Республика унахцӀено лорарра организашка болх беш ба 5 эзар совгӀа нохчийн гӀалгӀайн кхалнах — Къаман кадраш юкъе дукха ба хирургаш, терапевташ, окулисташ, рентгенологаш, берий лораш, кхыбола специалисташ.

Берашта гӀулакх де а царна кхетам бала а республика тӀехь-тӀехьагӀа дукхагӀа хьалъеш я детсадаш, берий яслеш. Цул совгӀа сезонах болх беш а я берий яслеш. Алхана хана школьникашка салаӀийтара городашка а городеи арахьа а вӀашагӀъехи пионерски лагераш, салаӀара цӀенош, санаторей, туристски маршруташка а экскурсешка а яхуаш уж.

Медицински гӀулакх даре боарам лакхбалар баьхьдолаш мел боаш хилар хӀара шу тӀехьагӀа кӀезигӀлу. ТӀом хьалехьарча 1940 шерана нийсдича нах боалга 1970 шера шозза гаргга кӀезигденнад.

Юкъера лаьрхӀача хӀанзарча хана саги вахар вайнгга 70 шерал тӀехдоалаш дӀахо да.

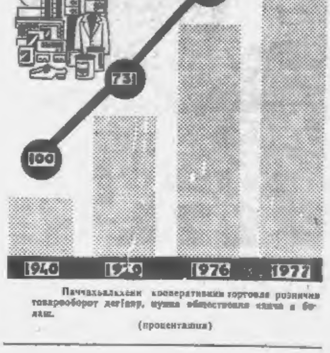

Паччахьалкхени кооперативни торговле розничный товарооборот дегӀаяр, цунна общественни кхача а болаш.

(процентаца)

НАЬСАРЕ ХИННА ВІАШАГІКХЕТАРАШ

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР-е — ХЕРСОНСКИ ОБЛАСТА ЛИТЕРАТУРА ДЕНОШ

Из вІашагІкхетар хилар Ростовера Грозне боагІача боккхача никъа тІа, Суйженски а Назрановски а районий доазув къастташа моттиге. Маькхи тухи йиша духьалбахар наьсархой бозача хьешашта — вошал долча Украина вика-лашта, Херсонски областа литераторашта: Братан Николайна, Кулиш Леонида, Шевченко Василева, Цокота Павла, царна баьхача цар коллегашта вай меккахоша Ахматова Рансайна, Ведзижев Ахьмада, Яндиев Джамалдина, Боков Ахьмада, Минтак Ивана.

Шо шоай цІагІа доттагІий болча да, — моаршал хьатар царга парте Назрановски райкома хьалхарча секретара Беков Мажита Сергея.

Цул тІехьагІа машинаш чу хоеш гулбеннараш. Город Назране чу кхачале аьрда оагІорахьа, Сийлахь - боккхача Даймехка тІема тІа байна бІухой дІабехка боахкача боарза юкхе совц уж. Цига дІабех-арахеца ка боахк Советски Союза Турпал, политрук Валентин Алексеевич Половинкин, тІема летчикаш Вадим Иванович Юдин, Георгий Николаевич Павлов. Массаволча советски сага дега чу дуваша «Сийле хийла вай Дай-мехка паргІатои кортамукъалея бахьан байнача турпалий» яха дешаш дІаядолча Іаьржача мемориальни ужа юкъе дохк цар керда эзаш.

«Ахчаца ГІатура цІерагІча «Электроинструмент» яхача Назрановски завода активи зал. Укхазарча болхлошна вІашагІкхетар дІадахьа баьхкаб поэташи прозаикаши.

Коллектива цІерагІа хьахьашка моаршал хоатт завода партийни комитета секретара заместителе Местоев Хьасана. Цо дувц къахьегамхой гІулакхех, цар доахача толамех, дІахо де лерхІарех, юбилейни шера социалистически ахьа байраш шоаш лакха айнъ дІахьош хиларах, предприяте цо продукци дунен 30 мехка дІоухьайтан хиларах.

Йист хул прозаик Боков Ахьмад. Укх шера Нохч-ГІалгІайчен йоазонхой делетаке кулгелахь а волаш из вахa хилар Херсонски областе. Цига шоаш дика тІаьцарах дийцар цо.

Цул тІехьагІа поэта Кулеш Леонида гулбеннарашта украински меттала йийцар шеязъяь наьла деташка юкъа «Вешей лоег», «Гуцулчиках», «Васильная тешамерча беланах», Ахматова Рансайна хетань «Лрамал йоІах» яха стихотворенеш.

Иштта вІашагІкхетаре хиннарий торо хилар Кулеша язъяьча гІалгІай меттала яьхача стихашка ладувгІа а. «Дог» яха ше гІалгІай меттала яьккха царех цхьа стихотворени йийшар Яндиев Джамалдина.

«Электроинструмент» заводе вІашагІкхетар дІадодача хана ну тайпнара цІей дар лоалахарча Назрановски трикотажни фабрике а. Швейни цеха йоккхача коллективо тІоагІа доазхеташ тІаьйшар Братан Николай, Шевченко Василий, Ахматова Ранса, Ведзижев Ахьмад.

Дийнна аьхка да вІашкхьар хьалцаина къоагІча городе — Назране. Укх хилар тІема а къахьегама а сийлен городской музее.

М. МАЗНЕВ,
А. САГОВ.

* * *

Селхан Херсонски областа йоазонхой безе хьаший а баь тІаьцаш хилар Урус - Мартановски района къахьегамхой. Йоазонхой хилар «Гойтинский» совхоза болхлой болча, хІаьта сайрийна ГІойтІарча культура ЦІагІа хиннача литературни сайреве дакъа а лаьцар цар.

* * *

Тахан чакхдоал, селлара безаме, вежарашха вІашагІкхетарех дизa хинна Нохч-ГІалгІай АССР-ра Херсонски областа литература еДнош.

Вай цурда тахан Іадика юкц ики а дуникха творчески вІашагІкхетараш чийар ловш а ловша а болкхаш.

Хаттаршка кийчъе культучреждениеш

ІА ХЬЕЖАРГДАЦ

Назрановски районе 15 клубни 26 библиотечни культура учреждени я. ВІаьстий юкъе деиз доладелар тхо уж Іан замалахьа болх бергболаш кийчъе. Е езаргйолча ремонта эша баср, гІишлон материалаш Іаламйир, дахча, кІор йицар.

Джайрахьарча, Альти-Юртарча, иштта кхыйолча культура учреждениешка капитальни ремонт е езаш дар гІулакх. Хьалхарча шинне здаиеш сов тиша хиларах дяъ шера болх ца беш лаьттар. ХІаьта хІанз укх карарча хана хьа а бийлла болх беш я уж. СапаргІата а лостам болаш а я цар чу. Цу культура ЦІеношка ремонт еча культура отдела дика гІо дир Дарьяльски юртарча Совета председателa М. Муцнева. ГІишлои материалаш эцача а, уж хьатІаозача а, цул тІехьагІа ремонт еча а хьинаре дакъе лаьцар цо. Иштта цу культура ЦІен директора Д. Ахильгова а ремонт яра гІулакх дика вІаштІехьдаккхарал совгІа низа хан ца кхоаш къахьийгар ше а. Цудухьа лоацпча юкъа ийнаш техар, керда сцена хьалйир, тхов тиллар, кІираш техар, басараш хьекхар, кхыдола баллаш дь а чакхъьаккхар ремонт. ХІанз Джайрахьа баха нах паргІаттача здание фильмашкеи художественни самодеятельноста концерташкеи хьажа, тайптайпарча кружокашта болх бе, дика саалІа моттиг я.

Цу тайпара дьал долаш да дукха хана боал да беш лаьтта ТІой-Юртара культура ЦІа а. ХІанз цига чакхъоал тайптайпара йола мероприятеш.

Укх шера лахки мара хьадийлалац ПхьилекъонгІий Юртара 200 сага лаьрхІа культура ЦІа.

Дика кийчъяй культура учреждениеш Іан замалахьа болх бе ТІой-Юрта (юрта Совета председатель Дударов, культура ЦІен директор Албаков), Долакха-Юрта (юрта Совета председатель Джандаров, клуба заведующи А. Мальсагова).

Бакъда белгалдаккханза далац долаш дола кхоачамбоацараш. Иштта «Назрановский» совхоза центральни усадьбе еттачь кирпичних дьича цІегІа уьл — № 3 йола городской библиотека. Цу здание тхов тишбенаб, Іотухарцаргдолаш кйттІа латт пенаш. Ремонт е гІортарах цу помещенех гІулакх хургдолаш ца. хІаьта дита йиш йолаш дац цу чу книжкаш а, хІана аьнна уж талхаргда. Хиланза аргйоалаш я керда помещени. Культура отдел из яла низ кхоачаш яц. ХІаьта «Назрановский» совхозо (директор М. Зурабов), из помещени ца лойя библиотека дІа'а къайла кхыча филиалашка гІолла да дІа-хьа декъа дезаргдолаш да книжкаш. Кхы дикагІа хьал долаш яц бахача наьха цІагІа укха библиотекаш а. Эгтара хьалха из я Крепосте ХамхоенгІар йоара библиотека. Из цІаьг а тишдеяна ла: догІа чуух, кІенош йитгІал. Цу культура кхуврчача кайдане штмассоеи болх чакхбоаккхалга дуаццлга а дац. Из дувзьал книжкаш доаттаду моттиг мара яц. ТишъеннадІаяьнна я Экажкъонгий-Юртара, Іаьлий-Юртара, БурокІалара, СурхотІара, ТІой-Юртара клубий помещенеш. ХІаьта уж Іан замалахьа болх бергболаш кийчъярах дувца эшаш а мичад. Цу юртаркашкарча культура болхлой ЦІеча уголкаша горлташ саина долча цІенолгашка бе безаш хул болх. ХІаьта из тахенарча дико дІадехарашца вІалла а тарлуш дац.

Цул совгІа ПхьилекъонгІий-Юрта керда хьадийлача культура ЦІен хьахьожабаьбац котельне кочегараш, доатор эшара ахча. Из гІулакх сихха къостаде делаш да, хІана аьнна Іа гаьна дац. ХІаьта из къовстаданза дусе отопительни система талха мегаш а да.

Оаха, района культура учреждение болхлошта дика кхетадеш да Іан замалахьа болх бергболаш кийчо е езалга хІаьта цу балда тІа долаш йола кхоачамбоацараш дІадахара мел эшар а дергда.

И. АУШЕВ,
Назрановски районни культура отдела заведующи.

ІАЛАМА ХОЗНЕ

Шин дийнахьа хилар С. М. Кирова цІерагІча культуран салаІарен парке зизайи хьуи беркатийн республиканскн выставка. Боккъонца дола Іалама хозне цІей дир из. Укхазе вІашагІтехадар хоза розаш, гаоздикаш, иштта кхыдола зизаш, кийчъяьр панноаш.

Республикански выставка задалецна хьалха хІара школе чакхъяьяр зизай выставкаш. ДикагІдараш хьакъоастадир.

Выставке хьажа баьхкарий теркам тІаозаш яр «Октябра 60 шу» яха Грозненски № 31 йолча юкъерча школа дешархоша дийнача зизаех йоккхача говзалца кийчъяь хиннa панно, иштта Гудермесски № 1 йолча юкъерча школа дешархоша кийчдаь хинна балхаш а. Цудухьа жюре дог раьза а долаш хьалхара цІи моттиг хьожайир цу шин школай коллективашта. Царна делар маьле совгІаташ.

Иштта говза кийчъяьяр юлнаташа «Республика беркат», «Революца йаи», «Революце къонал», «15-тІа республика — 15-тта йаша», «Аврора зали», иштта цІерши йола зизай композицеш. Уж кийчъяьяр Малгобекски, Сунженски, Грозненски районий школай дешархоашкъонача натуралисташа.

Выставка балха юкъе дакъа лаьцар вай республикерча шар гаргтача дешархочо.

Р. ДИЕВА.

СУРТА ТІА: зизай выставке.
В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

Доазол дехьара

МОЗАМБИКСКИ ЮРТА ГУЙРЕ

Мозамбике Іа да... Уж дешаш доагІаш дац хьийкъача баьцадаараша, сомашца, эза даьккха латтача магнолешца, розашца бІайхача тропически мальхаца. Аллха, цкъаза Индийски океана тІара яьхача моржаша мара кхоачанц укхаза кІезига нелал, дапзагІа делха догІа.

Мозамбикера Іа, кхычахьа санна — цІоагІа бокхтонхаме ха. Къилбаседерча, йІайхагІа йолча мехка провинцешка хІанзале дІаде доладаьд ялаташ. Массанахьа ана юке урагІа ухаш ба кІур. Ахархой савнна йоагаеш ба. Массехк дидеьлча цар нохараш е гам тохарца шамца доакхаргаш Іоккъарца хьаькдаь лаьтта, цу тІа дІаюргья хьажкІаш е маниоке — цига бахача наьха кертера кхачни продукташ. Цул тІехьагІа юрташкара кигий нах сапаппе гІоргба зуьгатийдуарг лаха. Натахьа санна бийсанна мафа гуш дола из лькха парчи корадойя пукаш боли хоам еригача округе дІахозаргба. Зуигатийдуарг лацар укх шера йоккъал а йоацаш дукха йолчаш хургхилара дола тешал да. Дынах тешаф, лаьттанча деш дола гІулакх тІехьадиснар санна хІанзарчоа беррчача махах 90 процент нах бахача юрта цІийх лета гІулакх да.

«Ахархой вахар лакхерча низаца а доаша, цар шоай керт хиларах, боахам цхьана вІашагІ я кхийтта тоабе йиш хиларах нах тешабар — Мозамбик мукъавиккхара Фронта (Фрелимо) керттера декхар, — йалх юрта боахама министерства болхлошо Рон Артура. — Кортмукъале йоаккхашешьа Іаьдало лаьтта дуи боккъонцахьа болча дахьика — ахархошка дІаделар. Бакъда, натахьа санна юртара къаьнара овмалаш хуеца ца лова, социалистически гІулакхаш ца толе юха а котгьаьла тарлу зІамигбуржуазни стихи. ТІаккха юрта боахам торо хургаш тха революце хІанзарча хана социалистически общество хьалъена. Фрелимо дІадехкача тайпара парте III съездо тІаьйца лоархІаме дакъа юкъедехьа».

Съезд денъечул тІехьагІа дІабахача ялх бетта геттара шербенаб кооперативни болам. «Газа провинцерча 950 дезалаша вІашагІъеллай кооперативни юрт», «Инъамбане кооператорашa керда техника ІалашъяьІ», «Софалерча юртий вика-лаша дувцаш да 1977—1978 шерий декхараш». Цу тайпарча керте йадаьраша боархъяьй республика керттерча газета «Нотисиаш» яхача газета оагІонаш.

Мехка правительствос юрта ухийтт специалисташ, техника, удобренеш. Ахархошта юкъе беш ба боккха политико-кхетаме болх. «Коллективни юртах» дала йиш йоаца дакъа хинна дІаэттад центрерча ужее агитатораша партийни документаш боахамa хьекъехьа дола дешаши дуала клубаш. ЦІе уголокаш. Хьалхе лелеча кооперативашна «Мариаш Нгуабея», «Самора Машелея», «ЦхьоалагІча Мае» хІанзале а вІашагІъекхад партийни организацеш. Кооператорий собраниешка Фрелимо — болхлой а ахархой а хьалха латтача парте — шийн мугІарашка хьаийцаб цунна юкъе хила хьакъ дола ахархой.

Дукха ха йоацаш «коллективни юрта» митинге ше къамаьл деш МРМ президента Машел Самора тешал деш дийцар хилкъа а республика а дукха цхьана къахьегаргдола лакха — механизировани юрта боахам хьахургболе денош тІаккхоаргхиларах. «КІезига ха яьлча, — аьлар цо, — бІошеренашка мозамбикски ахархочунна бе даьллача дахчан нохаро исторически музее ший моттиг хьалоацаргья. Цуи косаметта кооперативе йоагІартья тракторашк, комбайнашк. Из ха сихагІа гаргайоаллара, саго сага эксплуатаци елгеи Іалама Іазапех вай кхерилгеи дІадаккхара, президентагара дІадоладеина ахархочуига кхачалце болча нахе, хьинаре къаьлега яеза колонизаторашца къовсам а доаттабеш революце баьхкха толам цІоагІбеш».

Ю. БЕСПАЛЬКО,
ТАСС корреспондент.

ОЛИМПИЙСКИ МОСКВА ТІАРА БАШЕННИ КРАНАШ

Башенни краний йоккхий стрелаш московски сургах дала йиш йоаца дакъа хинна даьттай: столица хьалъеш, дегІайоагІаш, довзуш шердеш я. Бакъда, дегаргахьа, Москве хІанз санна дукха гІишлоний балхаш деш хинадац: дукхача кердача гІишлонаш тІа хьалтеха да укхаза олимпийски сооруженеш хьалъеш хиларах хоам бу хоаь транспаранташ.

1980 шера хургйолча Олимпиадана кийчдуш Москвас эргайоадаш латт шийн спортивни сооруженеш, итт керда объект хьалъеш я. Хьалъеш я олимпийцашa яхь дІахьоргйолча аренел совгІа кхьяраш а. 1980 шера городе хургья 28 эзар сага лаьрхІа керда отелаш, тайп-тайпарча олимпийски службашта дІалургйола йоккхий здании. Олимпийски оалаш я Останкине хьалъеш йола низ бола телецентр, дувен юкъара автоматически телефонни станци, къаьметтале «Северный луч» яхар санна хола городе юкъе гІолла чакхдуьла, олимпийски объекташ вІашайхоаш агагІа хулийтаргдола транспортни наькъаш.

ГІишлошъераша лерхІ олимпийски гІишлонашка къахьегама а материальни а ресурсаш дукхагІа тІаоазарца, йолча горонех дикагІа пайда эцарца, къахьегама хьадхле делаю метолаш юкъе йоалларца. керда, прогрессивни гІишлоний материалаши конструкцеши Іалашъярца 1977 шера де лаьрхІа хинна гІишлон-монтажни балхаш 6,3 миллион сома мехьа дукхагІа даь даха. Уж декхараш дийцад коллективашка, зигабаьнноб московски главка чуйоагІача 33 гешподрязни тресташа — Главмосстройна, Главмоспромстройца, цар субподрядчикашца. Из декхар раьза хинна къоабалдир нийс союзни министерствай гІишлоний организацеша, вешта аьлча Олимпиада-80 объекташ хьалъеча дакъе мел доацарашa.

Практико хьахьоиха беса уж кхоачашъе торо йола планаш я. Билла баьчнарг лархІа мегаргба 13,5 километр бІаьха Крылатске хьабеш латта, хІанчул тІехьагІа кхо шу даьлча дошо медалаш къувсаш велосипедисташ — шоссейникаш яхье баргбола гергача велотрасса ниаъ. Монтаж яь яьнай 102 метр дІоахал дола тховна тІа екха блокаш а чуйоагІача ЦСКА къайлача манежа керттерча конструкцешта. ХІанзале дІаоттань ныиай 1980 шера кІалкцетаргах летарий а фехтовальщикий а къовсамга 11 эзар саг хьажа торо лургйолча трибунай вышкабетонни конструкцеш. Монтаж еш я трибунашта, арахьарча, чухьахьара пенаш хьалдотташ латтача велотрека. Измайлове монтаж е йоаьхй универсальни спортивни зала здание колонашта. Цхьан дешана аьлча дукхагІа йола олимпийски объекташ хІанз хьаллакхъенна майданашта гонахьа яьча картел.

Московски Олимпиадана, из хьалъяра шоай болхлой кулгаш тІадаххийта безам бола шоай доклІамера къона нах — энтузиасташ эзараш ба. Аддал цхьан шера, вешта аьлча 1976 шера комсомольски путевках столице баьхкар союзни республикашкара 12 эзар зІамига саги йоІи, иштта Советски Эскарера гІулакх дань баьнна бІухой.

Укх тайппара дийшар къонача гІишлонхочо — крановщика Новачук Виктора: «Со ее футболист ва, са поакъосташа бегаш бора, аз шийг тайппара «миІингера техача бургашна» хьалъе йолайир Мира проспектера кхаьла стадиона майда: са кран яр хургйолча футбольни майда иийше хьаеш металлически каркас хьал а йиза, цунах дьшкабетонни лара хилийта бетонни масса эгтара хьалха чуеттар.

Европе эгтаре йоккхагІа йола кхаьла из стадион хьалъер я «Мосстрой» треста № 118 йола гІишлон управлени. Цун трибунаш тІа ховшаргба 45 эзар футболага хьажа баьхкараш. Олимпийски яхьаш йолча деношка керттера арена гІар чакх ца йоалча, лаьрххІача пордоця шин дакъа екъаргья, цхьа майда баскетболисташка, вож боксерашка хургья. Шинна а майде цхьатарра хургба хьежа нах, хІаранега 20 эзар саг. Уникальни гІишло я из. ХІанз йоааш йолча кхаьлача стадионех дикагІа яраш я, кертадоладх оаха. масала, Рио-де-Жанейрора 35 эзар саг чухоша «Маракана», Лос-Анджелесера 22000 сага лаьрхІа «Мемориал спорт арена», иштта 20000 саг чуоза Дортмундера «Верстфаленхалле», Нью-Йоркера «Мэдисон сквер — гарден».

Москвана къулба-малхбузен оагІорахьа Мичурински проспекта районе, 107 гектар майдан тІа уралІа яхай Олимпийски юрт. Боккъаллар аьлча из ше я кхахайтаза вІаштІердаь 18 цІа дагІарал совгІа школа а, берий бешамаш а, тикаш а, наха гІулакх ду комбинат а, аптека чуйола поликлиника а, АТС а, культура центр а, спортивни комплекс а чуйоагІа микрорайон — Олимпиада чектъяьлча укхаза а баха ховшаргба москвичаш. ХІанзале гІишлонаш хьалъеча шердениал укхаза: лаьттанцара балхаш ду, лардаш еха лаьттен кІалара сеташ а йоккаш.

1980 шера хургдолча Олимпийски ловзарашка кийчдуш ба беррига мохк. Бакъда, из кийчо еча керттера яр Москва я — Олимпиада официальни из а вьина цІи яьккха город. Дукха оагІонаш йола из болх чакхбаьккхара Мосгорисполкоме вІашагІъеллай лаьрхІа йола подразделени — 1980 шера Олимпийски ловзараш чакхдахара кийчо ергйола Керттера управлени.

Керда главк олимпийски объекташта заказаш дер хинна латт, — аьлар советски а доазол аракхьарча а журналисташна пресс—конференцеш Моссовета исполкома председатела заместитела Юшин Юре, — тІахьожаи бу проектированеи гІишлонаш хьалъярая, вІаштІехьбоаккх хьалъеча спортивни а кхыйолча а гІишлонашта эшача оборудованеиа комплектаци яра болх. Цо иштта тІахьожам бергба спортивни гІирсаш, гостиницаш, общежитеш, буьзама объекташ кийчъярии царна эксплуатаци яраи, транспорта, торговлена, юкъарча кхачанна, уназлІенонна. Олимпиаде дакъа лоацараштен хьашаштен деча культура а бита а гІулакхашта.

Ловзарии дІадоладала кхы а кхо шу да я, бакъда, Москва да сихьеш я: цунна лов деррига кийчон балхаш 1979 шера акха тІакхоачаш дань даха, вешта аьлча доазол арахьара 2000 спортсмен вийза йола СССР халкъий VII ахкан Спартакиада финальни старт хилалехьа.

Сергей Попов,
Алексей Србеницкий.
(АПН)

Тахан кхоанен хургда

24 сентябрь

С. М. Кирова цІерагІа культуран салаІарен парк. 14.00. Массовкай майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен филармоне симфоническн оркестра концерт. 18.00. Баьццара театр. «Социалистически законность» яха дагахьара журнал. 19.00. Кинолекторий. Тематически фильмаш. 19.00. Баьццара театр. Культура Дворецa художественни самодеятельноста концерт.

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 11.00. Лекционни зал. «Сийталг» яха клуб. «Тхо хІанз бераш хинна Іац, тхо хІанз дешархой да» яха Іуйре. 18.00. Лекционни зал. Шоана, кхелетараш. «Планете гІолла гІабоах Октябро» яха кинофестиваль. «Ленинах дола дагаловзамаш» яха кинофильм. 19.00. Халхара зал. Кагирхой салаІара сайре.

Н. К. Крупская цІерагІа культура Дворец. 11.00. Парк. Болх бу аттракционаша. 19.00. Кагирхой салаІара сайре. Лоих «Голубой экспресс» яхача вокально-инструментальни ансамбло.

Химикий культура Дворец. 12.00. ЦхьоалагІча класса дешархошта лаьрхІа Іуйре. 13.00. Спортивни яхьаш. 17.00. Духовой оркестра концерт. 18.00. СССР Конституце Проект ван. «Дезал, школеи паччахьалкхеи» яхача темах йола беседа.

Кинолекторий. «Социалистически законность» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара майда. Кагирхой салаІара сайре.

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 9.30. Шоана, кхелетараш. Болх беш да «Заманхо» яха кинотеатр. 12.00. Клуб-лаборатори. Кинодезарашта лаьрхІа консультаци. 14.00. Библиотека. «Советий Іаьдал баьхьаце» яха беседа. 18.00. Лекционни зал. «Планете гІолла гІабоах Октябро» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара зал. Кагирхой салаІара сайре.

Н. К. Крупская цІерагІа культура Дворец. 10.00. Болх бу «Къона ленинец» яхача кинотеатро. 11.00. Парк. Болх бу аттракционаша. 12.00—14.00. Берий ловзараш. 16.00. Дешара зал. Кердача литература обзор. 19.00. Кагирхой салаІара сайре. Лоих «Голубой экспресс» яхача вокально-инструментальни ансамбло.

Химикий культура Дворец. 10.00. «Къона атеист» яха клуб. «Доалачох тешарах зе мара хІама хилац» яха беседа. 11.00. Болх бу «Нийсархо» яхача кинотеатро. «Мехка гІолла» яха кинофестиваль. 13.00. Волейболах ловзара яхьаш. 17.00. Кердача художественни литература обзор. 18.00. «Ха» яха клуб. СССР кердача Конституце проектах йола беседа. Раздел 8. Союзий республикашка паччахьалкхен Іаьдалеи доал дарен органаш хьаьра лардаш. Корта 18. Автономни республикай паччахьалкхен Іаьдален доал дарен лакхера органаш. Корта 19. Паччахьалкхен Іаьдален доал дарен моттигашкара органаш.

25 сентябрь

С. М. Кирова цІерагІа культуран салаІарен парк. 14.00. Массовкай майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен филармоне симфоническн оркестра концерт. 17.00. Баьццара театр. «Дзержинскеца вийсле» яхача девизагІа города аружинникий Нохч-ГІалгІай АССР МВД болхлошна вІашагІкхетар-сайре. 18.30. Баьццара театр. «Красный молот» завода культура ЦІен художественни самодеятельноста концерт. 19.00. [illegible]

«Красный молот» завода культура ЦІа. 10.00. Болх бу «Объектива» яхача фотоклубо. 11.00. «Завода къахьегама династешца вІашагІкхетар» яхача темах йола берашта лаьрхІа Іуйре. 12.00. Болх бу «Космонавт» яхача кинотеатро. 17.00. ЦхьоалагІа Мая цІерагІара беш. Машинашъерий Денна [illegible]

Хаоттам

Тахан республикехь [illegible] Грозне [illegible] мохь а болаш, [illegible] 10—12 метр [illegible] температура республикехь 23—28, Грозне 25—27 градус [illegible]

Метеостанци.

ПАНАМА. Американски империализма оалгархоа дукхах [illegible] США [illegible] 200 эзар гарга саг.

С. СЫЧЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

ЕррисоюзнИ ударни комсомольски гІишло — городе Моско Олимпийски объекташ — хьалъеча болх бе хьех оаха шо.

Олимпийски объекташ хьалъеча балха дІаэц 18 шу даьинеи 30 шерал тІех баланзеи бола каменщика, столяра, плотника, монтажника, такелажника, изолировщика, бетонщика, сантехника, маляра, штукатура, плиточника, шофера, гІишлошъечеи наькъаш цехкачеи машиний механизатора говзал йола, дезад боаца граждана.

Балха дІаийцача наха Москве чуіе дика кийчъяь общежитн а лу, болх беш мел йоаккхача юкъа хаина прописка д ю. Йолаш йолча нормашна хьежна болхлошта тІадуша лаьрхІа бархкъашн кига гІирси лу. Къахьегамах доагІар сдельни да.

Къалъегамхошта культурии салаІара Главмосстрой организаций доладахьа культура ЦІенош, стадион, городал арахьа салаІара базаш я. Со лоІача хила балхлой столица музейшка, выставкашка, Подмосковьерча хозача моттигашка кхуал.

Дувза Москве, из шуга хьежаш а шоана!

Олимпийски объекташ хьалъеча болх бе безан барии республикерча ВЛКСМ горкомашка, райкомашка, обкоме бахка беза, 2-05-93 номерагІа телефон тоха а мегарша.

ТЕЛЕВИДЕНИ

24 СЕНТЯБРЬ

I ПРОГРАММА

[illegible]

II ПРОГРАММА

[illegible]

25 сентябрь

I ПРОГРАММА

[illegible]

РАДИО

24 СЕНТЯБРЬ

[illegible]

25 СЕНТЯБРЬ

[illegible]

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; жоьпалла секретара — 3-34-38; партийни вахаран культурин отдела — 3-41-46; промышленности отдела — 3-42-38; юрта бахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-83; бухгалтере — 2-54-30; корректорски — 2-59-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-41-46; отдела промышленности — 3-42-38; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-83; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-59-88.

Газет арадуьл шинарен, еран, шоаттен деношка

СФ05263. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 7012.